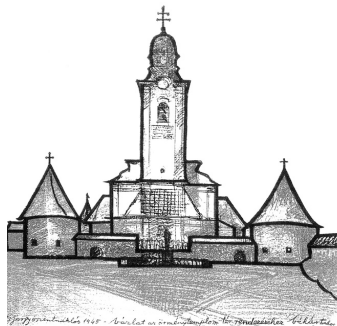

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XIV. évfolyam 161–162. szám
2010. július–augusztus

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3. I. emeleti Bartók terembe

Elmélkedés az örmény liturgiáról

Az örmény liturgiában, miként a görögben is, sok szó esik a békéről. Itt elsősorban Isten békéjére gondolunk:

Pap: „**Békesség mindnyájaktoknak!**”

Kórus: „**És a Te lelkednek!**”

Diakónus: „**Boruljunk le Isten előtt!**”

Kórus: „**Előtted Urunk!**”*

Ez többszörösen hangzik el a liturgiában, minden más szertartásban is benne van. Ez a párbeszédész rész fejezi ki igazán az örmény szertartások lelkületét, főként a diakónusi felszólítással. (A görög és a latin szertartásban inkább főhajtásra szólítanak fel!)

Következik ez után a pap békekérő imája:

„**A Te békéd által, Krisztus, Megváltónk, amely felülmúl minden értelmet és szót, erősíts meg miket és őrizz meg félelem nélkül minden rossztól...**”

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia... 21. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Nem örmény származásúak, mégis kutatják az örmény kultúrát

Egy borús júniusi délutánon a Fővárosi Örmény Klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* köszöntötte a Magyarok Háza első emeleti Bartók teremben összegyűlt hallgatóságot, majd *Szenttamássy Katalin*, a műsort szervező Ferencvárosi Örmény Önkormányzat elnökhelyettese lépett a mikrofon elé, és ismertette a programot.

A műsor első részében *Kovács Bálint*nak, a Lipcsei Egyetem, a Kelet-Közép-Európa Intézet (Lipcse) tudományos munkatársának vetített képes előadása egyháztörténeti tematikát érintett. Az erdélyi örmények vallási társulatainak alapítása című előadásában összefoglalta, hogy milyen körülmények között alapítottak az erdélyi örmények vallási társulatokat. (Az előadás szerkesztett változatát a 4-9. oldalon közreadjuk.)

A műsor második részében a szép számú közönség megnézte az *Örmény nyomon Gyergyószentmiklós* című dokumentumfilmet. A filmet rendezte *Tokodi Gábor István*, szakmai irányítója pedig *Kovács Bálint*. A dokumentumfilm alapötlete végig követhető a filmben, a gyergyószentmiklósiak az örmény katolikus identitásukat a vallás-

Szenttamássy Katalin

ban gyakorolják, de magyarörménynek vallják magukat. A filmben elváltak a tartalom és a formai világ, stílusjegyek keverednek, amellyel – a rendező szerint – a film a fiatal generációt is képes megszólítani. (A film készítésének előtörténetéről és a film sorsáról a rendező a 9-10. oldalon számol be.)

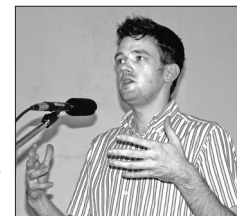
A film alkotói büszkék arra, hogy két nemzetközi filmfesztiválon, amelyre százhatvan filmet neveztek Európa minden tájáról, a film bejutott

A Fővárosi Örmény Klub júniusi közönsége

a harminc legjobb versenyfilm közé. Tokodi Gábor István kiemelte, hogy a filmről Lovas Tibor, a Zalaegerszegi Televízió igazgatója, illetve Petrovszky Zoltán, a Magyar Televízió akkori munkatársa is elismerően szólt.

Dr. Issekutz Sarolta csak a filmvetítés végén árulta el, hogy a klubdélután fiatal vendégei nem örmény származásúak. Példaként állította őket az örmény gyökerű fiataloknak, hogy nem örményként, ilyen mélységben kutatják az örmény múltat, az örmény kultúrát, és a filmen keresztül is megismertetik mindenkivel. A klub háziasszonya elmondta azt is, hogy a Fővárosi Örmény Klub a magyarországi magyarörmények identitás őrzéséhez tizenöt éve úgy járul hozzá, hogy mindig hoz-

Kovács Bálint

Tokodi Gábor István

egy-egy nagyszerű alkotást, egy-egy nagyon jó előadót. Ezért az örmény gyökerűek, a közösséghez tartozók jó lenne, ha kötelességüknek éreznék, hogy kinyilvánítsák, mi tetszett, esetleg nem tetszett a műsorokban, és azt is, mire, kire kíváncsiak. Kérte a klubtagokat, írják meg észrevételeiket, szóljanak hozzá, ha tetszett, ha valamit kifogásolnak, és az írásoknak helyt adunk a füzetekben is.

Végül *Szenttamássy Katalin* megköszönte a meglelenteknek a részvételt, *Kovács Bálint*nak a színvonalas előadást, *Tokodi Gábor Istvánnak* „a remek, érdekes, pergő, lebilincselő dokumentumfilmet, amely alatt mindannyian fiatalokká váltunk”. A klubdélután agapéval zárult.

Fővárosi Örmény Klub

2010. július 15. (csütörtök), 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3., I. emeleti Bartók terem

Műsor:

„Képes, kép-telen zenés meglepetések”

Örmény fotók, kisfilm bemutatása

Kabdebó János

munkáiból /alkotásaiból zenei kísérettel

Rendező: Budapest Főváros XIII. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

Kovács Bálint

Az erdélyi örmények vallásos társulatainak alapítása

A laikus vallásos társulatok a világi hívők önszerveződésének fontos formái, a vallási társadalomszervezeti kereteit jelentik. Emellett szociális, társadalmi feladatokat is elvállalnak: részt vesznek a szegénygondozásban, árvák felkarolásában. A sokféle feladatkör hangsúlya koronként, területenként, és mint látni fogjuk akár etnikumonként eltolódhat valamilyen irányba. Az egyház, mint a vallásos élet hivatalos szerve ezeknek a társaságoknak az önszerveződését támogatja, ezen keresztül ugyanis az egyházpolitikai érdekek is könnyebben érvényesíthetők a társadalomban, hisz a társulatok jámbor eszméin keresztül sokszor a püspökök vagy zsinatok szándékait lehet keresztül vinni.

A vallásos társulatok Barna Gábor megfogalmazása szerint a csoportszerveződés ismérveit hordozzák sajátos céljuk, sajátos érdekük van, hierarchizált szervezet, szimbolikus nyelv, szimbolikus viselkedésformák jellemzik. A tagoknak valami közös dolga van, amelyeket a laikus társulat mintegy egyesít, illetve a közösség tagjait valamilyen jellemző módon megkülönbözteti más közösség tagjaitól. Ugyanakkor a laikus vallási csoportot érdemes az alapján is megvizsgálni, hogy a nemek, eltérő életkori csoportok, társadalmi rétegek vagy foglalkozások alapján különülnek-e el tagjai?

Arra is keressük a választ, hogy a plébániai vallási társulatokra mik voltak a jellemzők? Megfigyelhetőek-e az erdélyi örmények vallásos társulatainak alapításakor azok a jegyek, amelyek általánosságban véve jellemzőek a laikus

vallásos társulatokra? Megfigyelhetőek-e sajátos, örmény vonások?

Történeti háttér

Örmények a Kárpát-medencében már a középkor óta ismertek, tömeges betelepülésükre a 17. század második felében került sor, amikor az akkori Moldva területéről a hagyomány szerint 3000 család, a történeti források szerint azonban néhány százfőnyi család betelepült Erdélybe, amelyhez 1672-ben Apafi Mihály fejedelemtől letelepítést és különböző privilégiumokat kaptak. Örmény apostoli hitet valló népcsoportként vándoroltak be, azonban hamarosan a betelepedés után, az 1780-as évek végén Oxendio Virziresco címzetes örmény katolikus püspök vezetésével uniót kötöttek a katolikus egyházzal. Innentől fogva *örmény rítusú római katolikus az egyházuk* pontos megnevezése. A 18. század folyamán 4 örmény rítusú egyházközség, ezáltal 4 örmény kolónia köztudott Erdélyben: Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és Csíkszépvíz. Oxendio 1715. március 10-én Bécsben meghalt, az örmények élve a jus electionis-sal - vagyis, hogy saját maguk választhatják vallási vezetőiket -, Görgényszentimrén összegyűltek, azonban nem tudtak megegyezni az új püspök személyében, így a döntést a római Sacra Congregatio de Propaganda Fide bíborosaira bízták, akik pedig évtizedekig nem döntöttek, így az erdélyi örmény katolikusok végérvényesen a gyulafehérvári latin szertartású katolikus püspök joghatósága alá kerültek. 1715-öt követően Rómából, Velencéből és Galíciából misszionáriusok

érkeztek Erdélybe, akik változó sikerrel tevékenykedtek itt. Ebben a történeti összefüggésbe helyezhető el a plébániai kongregációk megalapítása is.

A társulatok alapítása, alapszabályok

A levéltári források alapján az erdélyi örmények köréből 22 társulatalapítást gyűjtöttem össze.

Ha alaposan megnézzük az *Stefano Stefanowicz Roska (1670–1739)* ábrát, láthatjuk, hogy a társu-

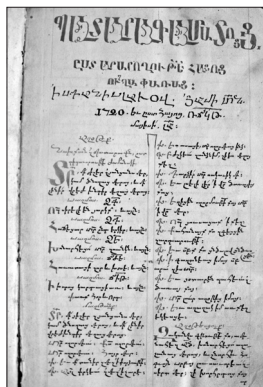
latok zömét 1729-ben alapították, ezek közül néhánynak maradt fel mindössze az alapító szabályzata.

Miért pont 1729-ben? Stefano Stefanowicz Roska Stanislawow-ból, vagyis a galíciai örmények egyik kolóniájából ekkor járt Erdélyben, mint apostoli misszionárius. Erdélyi útjának több maradandó eredménye is volt, például a vallásos társulatok alapítása.

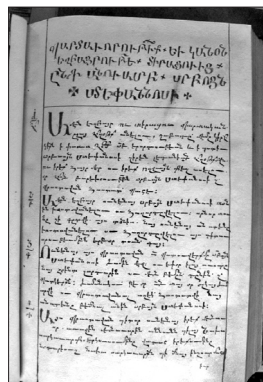
	Társulat neve	Alapítás éve
	Szamosújvár	
(1.)	Congr. Sanctiss. Trinitatis	1729
(2.)	Congr. Nominis Jesu	1729
(3.)	Congr. Sanctiss. Rosarii	1751
(4.)	Congr. B. Maria V. in Caelos assumpta	1729
(5.)	Congr. Joachim et Anna	1729
(6.)	Congr. Gregorii Illuminatoris	1729
	Erzsébetváros	
(1.)	Congr. Sanctiss. Trinitatis	1729
(2.)	Congr. Pass. Christi	
(3.)	Congr. Sanctiss. Rosarii	
(4.)	Congr. S. Stephani Protomartyris	1738
(5.)	Congr. S. Gregorii Illuminatoris	1729
(6.)	Congr. S. Anna et Joachim	1729
(7.)	Congr. S. Michaeli Archangeli	1729
(8.)	Congr. Beate Maria V. in Caelos Assumpta	1729
	Gyergyószentmiklós	
(1.)	Congr. Sanctiss. Trinitatis	1729
(2.)	Congr. B. Maria V. in Caelos Assumpta	1744
(3.)	Congr. S. Stephani Protomartyris	1727
(4.)	Congr. Passionis D. N. Jesu Christi	1727
	Szépvíz	
(1.)	Confraternitas SS. Trinitatis	1730
(2.)	Confraternitas Passionis Domini	1746
(3.)	Ker. Szent Jánosról elnevezett társulat	1830-as évek
(4.)	Oltárgyelet	1896

Roska 1670-ben Kamjaniec'-Podil's'kyj városában született, örmény gregoriánus pap fiaként. Az ifjú azonban katolizál – az erdélyi örmény katolikus püspöknél: Oxendio Virziresconál, majd Roska Kamjaniec'-Podil's'kyj-ban illetve Lembergben járt iskolába, később Rómában a Collegio Urbano-ban folytatott tanulmányokat. 1701-ben teológiai doktorátust szerzett, majd kinevezték apostoli misszionáriusnak Lengyelországba. 1729-ben Erdélybe érkezett, mint apostoli vizitátor, akinek az erdélyi örmény egyházközségek gondozása, szervezése volt a feladata. Roska az örmény nyelv és kultúra ismerője volt, örmény nyelvtant, örmény szótárt szerkesztett. Élete végén kezdte megírni egyháztörténetét, azonban ez csak több mint 200 évvel később lett kiadva a bécsi mechitaristáknál. Ebben bemutatta a közép-európai örmény diaszpórákat is. 1704 és 1739 között gazdag levelezést folytatott a bécsi nunciussal a római Propaganda Fide bíborosaival.

Roska erdélyi útjára magával hozott kéziratok örmény rituálét, kéziratok örmény misekönyvet Galíciából. Ezek részben ma az erdélyi levéltárakban és plébániai könyvtárakban találhatóak, részben a Vatikáni Könyvtárban. Az egyik misekönyv, amely ma

Kéziratok Pataragam-toyc' – vagyis örmény misekönyv Erdélyből. Készült Stanislawowban 1720-ban

„[...] Kanōn etbay-rowt'e [...] Srboyn Step'annosi.”:
A Szent István első vértanúról elnevezett társulat alapítóirata, szabályzata Gyergyószentmiklósról (1729).
Alapította: Stefano Stefanowicz Roska

Csíkszépvízen található meg, Stanislawowban készült, az 1720-as évek elején.

Utazása alatt Roska plébánia társaságokat, ahogy később a forrásokban megjelennek kongregációkat alapított, vagyis örményül jehbajrutjun-okat. Az örmény jehbajrutjun gyakorlatilag a magyar testvérelet, vagy a német brüderschaft szónak felel meg, a jehhpajer, testvér szó alapján. Ezek a Roska által alapított társaságok a 18. század végén, 19. század elején is még mint jövedelemmel rendelkező társaságok jelennek meg az egyes canonica visitációkban. A kongregációk elnevezései pedig nagyban hasonlítanak a 17–18. században, Lembergben és Konstantinápolyban működő kongregációk elnevezésére.

Kérdéses ezen a ponton megvizsgálni, hogy ezek a plébániai kongregációk és Roska milyen relációban kapcsolódnak egymáshoz? Mondható-e az, hogy a stanislawowi Stefano Stefanowicz Roska volt az, aki legitimé tette a csoportot, azáltal, hogy megalapította azt? Vagy sokkal inkább a helyi papok tekinthetők annak, akik a legitimitást jelentik, mivel az egyes csoportok az ő felügyeletükre voltak bízva? Esetünkben Roska annak ellenére, hogy mindössze apostoli vizitátor volt, gyakorlatilag az egyházkor-

	Világosító Szt. Gergely Társulat, Szamosújvár	Szentháromság Társulat, Gyergyószentmiklós
Tagok életkora/neme	Nős férfiak „Szamosújvár város gazdái”	Örmény legények. Nősülés esetén a tagságuk megszűnik.
Hierarchizált szervezet megnyilvánulása	Elöljárók: 6 fő, az első az igazgató, a többi: provisor, akiket Világosító Szent Gergely napja előtt 3 nappal választanak	3 előjáró : az első igazgató, a második az aligazgató, a harmadik a rendező. Egy évre választják őket. A számadás a plébános előtt történik minden év végén. Ekkor kerül sor az új előjárók választására is. 6 fundátor: halálukig fundátorok maradnak, a plébános erősíti meg őket. A fundátorok feladata a gyűléseken megjelenni és felügyelni a fejelemre.
Tagok anyagi hozzájárulása	Belépéskor a tag annyit fizet, amennyit akar; utána évente annyit fizet, amennyit a belépéskor megígért.	Belépéskor 3 / 2 / 1 magyar forintot fizet az új tag, attól függően, hogy melyik osztályba tartozik. Az évi tagdíj mértéke attól függ, hogy ki mennyire tehető.
Vagyon	A társulat ládája zárral és lakattal volt ellátva, amely az igazgatónál van. A zár kulcsát az első provisor, a lakat kulcsát a második provisor őrizte.	A társulat ládája két kulccsal rendelkezett, az egyiket az igazgatónál a másikat az aligazgatónál őrizték. Az egylet pénzét csak az illető tagoknak adták ki 6% kamatra, kezesség mellett, vagy kétannyit érő biztosítékra. Idegenek csak akkor részesülhettek az egylet pénzből, ha fölösleg maradt.
Szimbolikus viselkedés formák	Amikor kinyitják a ládát, hajadonfővel felállva mindenki elmond egy Üdvözlégyet, bezáráskor pedig egy Miatyánkot és egy Üdvözlégyet az elhalt fivérek és nővérek lelki üdvéért.	A rendező feladata, hogy temetésen és körmeneteken a tagokkal együtt megjelenjen és egymás mellett kettesével kísérvék a menetet. Karácsonykor és húsvétkor elmennek a házakhoz a tagok és köszöntik az ünnepet.
Tagok hitbéli feladata	A tagok megünneplik Világosító Szent Gergely ünnepét, ezen a napon minden testvér gyónik, áldozik. Naponként 5 Miatyánkot, 5 Üdvözlégy Máriát kell egy tagnak imádkoznia.	A tagok Szentháromság napján kötelesek gyónni és áldozni. Az élő és megholt tagokért évenként szentmiséket szolgáltat.

Tagok büntetése		Ha a tag a tartozását, évi tagdíját nem fizeti be, vagy engedetlen, akkor egy font viaszgyertya beadására büntetődik. Egyfajta jelzaloghitel: Ha a tag év végéig nem fizeti meg háromszori felszólításra sem a kamatot, akkor elérverezik a tag tulajdon biztosítékát.
Tagok erkölcsi feladata	A ládából semmilyen városi feladatra nem szabad költeni, csak az irgalmaság cselekedeteire. Pl.: Minden szegény örmény férfinak és minden nyomorult özvegy örmény asszonynak – mert ezek szégyenlenek alamizsnát kérni - a provisorok húsvétkor és karácsonykor ajándékot osztanak.	A szegénységben meghalt tagokat saját költségén eltemeti a társulat. (Itt a tagság így életbiztosításhoz hasonlítható.)

mányzati hatalmat képviselte az erdélyi örmény egyházközségekben. Ugyanakkor az alapító okiratokban Roska felügyelő jogkört nem követelt magának.

A fent felsorolt több mint 20 erdélyi örmény kongregációnak eddig mindössze 6 esetben maradt fent az alapító irata. Ezek zömmel örmény nyelvűek, egy esetben találtam meg a magyar nyelvű – feltételezhetően örmény eredetiből később magyarra lefordított – alapító levelet, a gyergyószentmiklósi Szentháromságról elnevezett legényegylet esetében. Grigor Govrikan örményül, Szongott Kristóf ma-

A gyergyószentmiklósi Szent István első vértanúról elnevezett társulat alapító irata és szabályzata (Külső fedőlap)

gyarra fordítva publikált társulati alapító iratokat.

Emellett a kongregációk történetére vonatkozó források még a Canonica Vizitációk, amelyek főleg püspöki, részben főesperesi vizitációk voltak. Ezek a 18. században szinte valamennyi kongregáció vonatkozásában tartalmaznak adatokat, külön kiemelve azt, hogy a kongregációnak mennyi és mekkora volt a jövedelme.

Kiemelnék két alapító iratot, néhány szempont alapján érdemes őket összevetni.

Ami világos és konklúzióként levonható, hogy az erdélyi örmények egyházára a galíciai örmény

katolikus egyház nem elsősorban hierarchikusan, de sokkal inkább a népi vallásosság szintjén volt hatással a 18. század 20-as 30-as éveiben. Ez gyakorlatilag egy interregionális kulturális kapcsolatot jelentett, és ha az úgynevezett networking („Netzwerktheorien” magyarul a hálózatelmélet) fogalmát használnánk, azt mondhatjuk, hogy Stefano Stefanovicz Roska weak-tie-ként kötötte össze a két régió örmény diaszpóráját. A vallásos társulatok alapításakor a Kárpát-medencei hagyományokhoz részben illeszkedő kongregációk jöttek létre, ugyanakkor az örmény jellemzők is sajátos módon kidomborodtak: Világosító Szent Ger-

gely tisztelete a megalapított társulatokban, illetve, hogy a társulatok vagyona olyan vagyonnak számított, amelyből kölcsönözni lehetett, segítve ezáltal az örmény kereskedők mindennapi életét. Egy kérdés tisztázása pedig különösen is fontos lesz a továbbiakban: Roska a stanislawowi szabályzatot importálta Erdélybe? Ott már meglévő vallási társulatok szabályait egész egyszerűen magával hozta, vagy az erdélyi örmények számára teljesen újat alkotott? Bízom benne, hogy sikerül hasonlóan működő galíciai társulatokat találni a közeljövőben és ekkor a párhuzamokra vagy az esetleges különbségekre is rá lehet világítani a későbbiekben.

Örmény nyomon Gyergyószentmiklós

Néhány gondolat a 2008-as datálású filmről

2007 őszén az egyik országos TV felkérésére láttunk neki egy tizenkét részből álló sorozat kidolgozásának, mely arra hivatott, hogy az örmény diaszpóra Kárpát-medencei történetét mutassa be. Kovács Bálint, a lipcsei egyetem tudományos munkatársa (a film szakmai felelőse) és a film szerkesztője, Huszár Diána a tizenkét színpatszövegből a gyergyószentmiklósi epizódot választotta ki elsőként. Kidolgozott forgatókönyv nyomán, komoly dokumentumfilmes technikával és felkészült stábbal 2007 decemberében vágunk neki a forgatásnak. Már a mű képi világának megálmodásakor tudtam, hogy bár a tartalma klasszikus dokumentumfilmes, ám a látványa nem ezt a műfajt fogja szolgálni, hanem egy olyan világot jelenít meg, ami képes lesz kiszolgálni a fiatalabb, a dokumentumfilmtől elszokott generációt is!

Ahogy látványos zenés „pihenőket” láthatunk, úgy divatos képhasználattal, és zenével játszva folyamatosan sodródik a történet a végkifejletig... amelyben a gyergyószentmiklósi örmények maguk mesélik el történelmüket, identitásukat... meghagyva ezáltal a hiteles történelmi tudat prezentálását a közösség tagjainak.

2008 márciusára, mire elkészült a film, már nem állt az ígért televíziós ajánlat, nem tartottak igényt a sorozatra. Más választásunk nem maradt, magyarországi és nemzetközi filmszemlékre küldtük el az alkotást, hogy a nyilvánosság számára szinte ismeretlen örmény közösség évszázados kultúráját széles közönségnek megmutassuk.

Elsőként – óriási örömeinkre – a IV. „Vas-Film”-en elnyerte a legjobb dokumentumfilm díjat, majd egy ennél is

nagyobb öröm is érte a stábot, mikor a Csíkszeredában rendezett V. Film.dok nemzetközi filmfesztiválon a körülbelül százhatvan alkotásból bejutott a versenyfilm kategóriába. Ezt követte IV. Göcsej filmszemlén egy második helyezés, és legvégül a szintén nemzetközi filmfesztiválon, a VI. MADE-n ismét egy versenyfilmek közé sorolás.

A film tartalma és minősége tehát beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Az elkészült egy epizód után azonban a további tizenegy is a megvalósításra vár. A lelkesedés és tudás továbbra is megvan, már csak a körülményeknek

kell szerencsésen alakulniuk, a televíziós bemutatás jó lenne, ha nem csak remény lehetne, hanem a forgatás megkezdése előtt egy biztos ígéret egy televíziós csatornától; valamint a részben már rendelkezésre álló összeg kibővítése a forgatás kivitelezéséhez, amelyet a filmvásárlónak köszönnék meg a támogatóknak.

A film egy részlete megtekinthető a www.nezzeslass.eu honlapon. Hamarosan a film teljes terjedelmében is látható lesz!

Tokodi Gábor István
rendező

Világosító Szent Gergely tiszteletére

tartott ünnepi megemlékezést a Zuglói-, XIII.-, XV., és XVII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat május 28-án a Zuglói Kisebbségek Házában. A műsorban fellépett *Puskás Eszter* énekművész, *Juhász Endre* (duduk), *Gyulai Csaba* (örmény dob), *Lusine Hakobyan* (ének) és a *Rákoshelyi Rezedák kórusa*. Csíkszereda és Gyergyószentmiklós küldöttei is részt vettek a megemlékezésen. *Buslig Gyula* örmény katolikus egyháztanácsos beszámolt a nagyszámú hallgatóságnak a gyergyószentmiklói örmény közösség 2009–2010. évi tevékenységéről. Az est örmény falatokkal és beszélgetésekkel zárult. **M**

„2009-ben a gyergyószentmiklói örmény egyházközségben változás állt be. Rövid betegség után eltávozott közülünk az egyháztanács elnöke, Lázár Alfréd, a mi Frédi bácsink. Plébános váltás is történt, Baróti László plébánost áthelyezte a püspök Gyergyóditróba, helyette pedig az addig Gyergyókilyénfalván szolgálatot teljesítő Szilágyi Lőrincz plébánost nevezte ki hozzánk. Korához képest nagyon aktív

Buslig Gyula

plébánosunk van, beférközött a hívek szívébe, maga köré gyűjtötte a fiatalságot is. Ezt bizonyítja az is, hogy május 9-én tíz elsőáldozó gyermek állt az oltár előtt, a templom pedig zsúfolásig megtelt.

Tavaly új egyháztanácsot választottunk, élére dr. Magyarai Sáska Zsoltot választotta a 15 tagból álló egyháztanács, aki egyetemi tanár a Csiky-kertben lévő Kolozsvári Bábes-Bolyai Egyetem földrajz szakán. Az

Csíkszereda és Gyergyószentmiklós küldöttei is részt vettek a zuglói megemlékezésen

egyháztanácsosok minden egyes tagja különböző feladatot kapott különböző hatáskörökben: templomfelelős, építkezés, anyagi javak kezelése, mezők-erdők kezelése, egyházi teendők, stb.

Az egyháztanácsosok megalapították a Gyergyószentmiklói Örmény Katolikus Egyesületet is. Erre azért volt szükség, hogy pályázatokat tudjunk benyújtani, hagyományainkat ápolni, a turizmust egyházi szinten fejleszteni, ezáltal megismertetni a hozzánk látogatókkal örökségünket.

Az Oltáregylet is nagyon sokat tesz, hogy a templomunk minél szebb legyen. Lázár Mária az Oltáregylet elnöknője lelkesen dolgozik azért, hogy megőrizzük hagyományainkat. Sikeresen megszervezi minden év végén, karácsonykor az „Angyaljárást”, amikor az örmény gyermekekhez érkezik az angyal és ajándékokat hoz nekik. A gyermekek ilyenkor versmondással, énekekkel hálálják meg az „angyalnak” az ajándékokat.

Az énekkar Fehér Antal vezetésével szebbé teszi minden vasárnapi szentmisénket. A hagyományos egyházi ünnepélyes miséinkre külön készülnek szebbnél

szébb énekekkel. Részt vesznek különböző kórustalálkozókon, ahol nagy elismerést szereznek magyar és örmény énekekkel.

Szilágyi Lőrincz plébánosunk igyekszik, hogy az örmény katolikus hagyományainkat megtartsuk. Házszenelést alkalmával sikerült megismernie az egyházközségünk tagjait. A húsvéti ételszenelést is nagy odaadással végezte.

A www.gyergyoiormenyek.ro weboldalunkon vagyunk elérhetőek, amelyen keresztül próbálunk hallatni magunkról. Tájékoztatók, fényképek, programjaink olvashatók itt, és már biztosan sokan felfedezték rajta az örmény katolikus temetőben lévő sírokat, őseinket, természetesen csak ahol a sírokon felirat is található.

A www.oxendius.ro weboldalon meg lehet találni az erdélyi, magyarul beszélő örmény közösséget összefogó egyesület tevékenységét. Az egyesület több projekttel is foglalkozik:

Puskás Eszter énekművész, Juhász Endre (duduk), Gyulai Csaba (örmény dob)

1. *Közösségi Ház*

A templommal szemben lévő harangozó ház kibővítése, egy multifunkcionális épület kialakítása lenne, amelyben helyet kapna egy múzeum, egy turisztikai iroda is. Ezen Közösségi házhoz szeretnénk segítséget kérni különböző eszközökre: riasztó berendezés, számítógép, projektor, stb.

2. *Muzeális értékek restaurálása*

Miseruhák, zászlók, vörösköponyegek (új köponyegek kb. 3.000 euro), templomkerítés és temetőkerítés felújítása.

3. *A papilak udvarában lévő épület felújítása***Világosító Szent Gergely búcsú Szamosújváron (június 19.)**

A papok és az énekkar bevonulása a Nagytemplomba

A budapestiek keveredtek a helybéliekkel

... és az Orlay utcában (június 20.)

Ákos atya, háttérben a Voszkederán kórus

A szentmise résztvevői Budapesten

Tetőcsere, ajtó- és ablakcsere.

4. *Keresztút a Szent Anna kápolnához.*
Az útvonal és stációk kiépítése kőből és vasbetonból.

Segítséget kérünk mindazoktól, akiknek lehetősége van célirányosan csoportokat küldeni Gyergyószentmiklóásra, hogy Egyesületünk szakemberei bemutathassák a templomunkat és kérésre, megrendelésre örmény ételeket tudjunk ajánlani elérhető áron.

Köszönöm, hogy meghallgattak.”

Buslig Gyula

Poósz Lóránd (Nagyvárad)**Egy örménydiaszpóra-konferencia margójára**

A tavalyi év augusztusában az a megtiszteltetés ért, hogy elfogadták jelentkezésemet a 2010 februárjára kitűzött, a Bostoni Egyetem által szervezett nemzetközi konferenciára és szakmai műhelyre, melynek témája a világ örmény diaszpóráinak helyzete, múltja, jelene és jövője volt. A következőkben megpróbálok betekintést nyújtani a konferencia és szakmai műhely lefolyásába, munkájába és eredményeibe.

Mint csakhamar nyilvánvalóvá vált, e nagyszabású eseménynek nem véletlenül adott otthont a patinás massachusettsi nagyváros: Los Angeles és térsége (elsősorban Glendale városa) mellett Boston és vonzáskörzete ad otthont az Egyesült Államok egyik legnépesebb örmény diaszpórájának. Boston belvárosától északnyugatra fekvő Watertown városának, a maga közel nyolcezer lelket számláló örmény közösségének is. Ennek megfelelően az intézményes háttér, amit egy hasonló esemény megszervezése igényel, szintén adott volt: a konferenciát hivatalosan a Bostoni Egyetem 2005-ben alapított, az adományozó Charles K. és Elisabeth M. Kenosianról elnevezett Jelenkori Örmény Történelem és Irodalom Tanszéke valamint a Zoryan Intézet nemzetközi diaszpóra kutatással foglalkozó osztálya támogatta, amelynek képviselőjében George N. Shirinian igazgató vett részt a konferencia munkájában. Ezen felül a szervezésben és lebonyolításban jelentős segítséget nyújtott az Örmény Tanulmányok és Kutatások Nemzeti Társasága (National Association for Armenian Studies and

Research, NAASR) is, melynek székhelye szintén Massachusetts államban található, és amelyet Marc Mamigonian elnök képviselt a konferencián.

A megnyitóra és egyben a szakmai műhelyre az egyetem *The Castle* nevű szép, viktoriánus épületében került sor az első, pénteki napon. Itt a konferencia fő szervezője, dr. Simon Payaslian, a Bostoni Egyetem Történelem Tanszékének professzora köszöntötte az érkező előadókat és érdeklődőket. A szakmai műhely előadásai három témakör köré csoportosultak: *diaszpórabeli identitások és közösségépítés, diaszpóra és kulturális fejlődés* valamint *transznacionalizmus, nacionalizmus és konfliktus*. E keretek között fiatal kutatók, doktoranduszok számolhattak be kutatásaik eredményeiről, a felmerülő kérdésekről és a további irányvonalokról, és ekkor kaptam magam is lehetőséget, hogy bemutassam előadásomat az erdélyi örményekről és az örmény népi társas kárpát-medencei visszhangjáról.

Előadásom az *Adatok az erdélyi örmény közösség népi társas adott reakciójához* címet viselte, és részben a diaszpóra-, részben a népi társas-kutatás mezejére helyezhető, amennyiben megpróbáltam bemutatni egyfelől az erdélyi örmény közösséget annak minden diaszpórikus jellemzőjével, az egyéb örmény diaszpórákhoz viszonyított hasonlóságaival és eltéréseivel, másfelől bemutatni a korabeli közösség viszonyulását a nemzetet ért katasztrófához, továbbá rávilágítani azokra a tényezőkre, amelyek értesültségük forrásait és mértékét befolyásolták.

Az előadás szerkezetileg három részből állt. Mivel a befogadó ország, közösség szerepe a diaszpórák esetében számos szempontból meghatározó, az első részt a 17-18. század Erdélyének rövid politikai, gazdasági, társadalmi, etnikai és felekezeti bemutatása képezte, különös hangsúllyal Erdélynek a nyugati civilizációhoz való tartozásán és a Nyugat- és Közép-Európával ápolat gazdasági és kulturális kapcsolatok hagyományán. Ez utóbbi a későbbiek során az örmény közösségek fejlődésének is irányul szolgált.

A második rész az erdélyi örmények történetének kivonatát tartalmazta letelepülésüktől kezdődően. Szó esett gazdasági és társadalmi integrációjukról, az erdélyi társadalomban betöltött szerepükről (egyebek mellett a városiasodás előmozdítása terén), a külfölddel, elsősorban a nyugat-európai örményekkel ápolat kapcsolataikra (melyet ékesen alátámasztanak a szamosújvári és erzsébetvárosi könyvállomány egyes darabjai). Ugyanakkor a hangsúly a 19. század második felének tudományos és kulturális fellendülésére esett, melynek során kirajzolódott az erdélyi örmények asszimilálódásának specifikumai is: egyfelől ősi hagyományaik részleges, nyelvük teljes elvesztése, másfelől egy új, jellegzetes magyarörmény identitás kialakulása, amely úgy a magyarokat, mint az örményeket gazdagította.

Az utolsó egységet az örmény népiertásnak a korabeli erdélyi magyar és magyarörmény köztudatban, közvéleményben való megjelenése képezte, összehasonlítva egyfelől az abdul-hamidi mézszárlások visszhangjával (mind az erdélyi magyar sajtóban, mind az Armenia folyóiratban), másfelől a nyugati, elsősorban amerikai sajtó és közvélemény reakciójával,

magatartásával. Ez magában foglalta a források ismertetését ugyanúgy, mint a közvélemény tájékoztatását befolyásoló, általában gátló tényezők kihatásának vizsgálatát (elsősorban a háborús kontextusét), valamint azon csatornákat, melyek révén az információk mégis eljutottak az erdélyi örményekhez, mint ezt a szamosújvári székesegyházban talált nagy mennyiségű vonatkozó könyv, röpírat és dokumentum igazolja.

A hallgatóság zöme számára, mint ez a későbbi beszélgetésekből kiderült, nehézséget okozott annak megértése, hogy miért esik szó lépten-nyomon Magyarországról, magyar nyelvről, „örménymagyarokról” annak ellenére, hogy Erdély (ma) nem tartozik Magyarországhoz. Ugyanilyen nehézségekbe ütközött a „kettős kisebbség” fogalmának tisztázása is. Ezekről eltekintve azonban – hála Kovács Bálint korábbi Los Angeles-i előadásának is, melyre Bostonban többen emlékeztek – az erdélyi örmény közösség létét és történetét nem borította teljes homály, a diaszpóra kutatással foglalkozó szakemberek közül nem egynek meglepően világos képe volt a kárpát-medencei örményeket illetően.

Már a szakmai műhely során körvonalazódott a konferencia valóban átfogó és nemzetközi jellege, hiszen már itt betekintést nyerhettünk a diaszpóra kutatás elméleti és gyakorlati vonatkozásaiba ugyanúgy, mint az argentinai, quebeci, grúzai vagy éppen iraki örmény diaszpórák életébe, fejlődésükbe, sikereikbe és a különböző örmény diaszpórákat érintő belső és külső problémákba. Jellemző módon már a szakmai műhelyt is nagy érdeklődés övezte, és már itt kapcsolatba kerülhettünk számos, a további két nap eseményeiben jelentős szerepet

vállaló személyiséggel, mint Richard G. Hovannisian, a Kaliforniai Egyetem (UCLA) professzora, a népiertás-kutatás elismert szaktekintélye, Elisabeth Morgenthau, Henry Morgenthau nagykövet unokahúga (immár maga is időse hölgy, aki nagybátyja munkássága nyomán szintén az örmény nép aktív támogatója), vagy maga Elisabeth M. Kenosian asszony, a tanszék egyik létrehozója. Ők mindvégig lelkes érdeklődésben és bátorításban részesítették az előadókat. A szakmai műhelyt szolid fogadás zárta, ahol a résztvevők közelebről is megismerkedhettek egymással.

A szombaton és vasárnap, az egyetem Menedzsment Karának előadótermében lezajlott konferencia során közel harminc előadást hallgathattunk, tekinthetünk meg. Az előadók többsége egyesült államokbeli vagy nyugat-európai egyetem örmény származású professzorai és doktoranduszai közül került ki, de volt többen emlékeztek – az erdélyi örmény közösség létét és történetét nem borította teljes homály, a diaszpóra kutatással foglalkozó szakemberek közül nem egynek meglepően világos képe volt a kárpát-medencei örményeket illetően.

Már a szakmai műhely során körvonalazódott a konferencia valóban átfogó és nemzetközi jellege, hiszen már itt betekintést nyerhettünk a diaszpóra kutatás elméleti és gyakorlati vonatkozásaiba ugyanúgy, mint az argentinai, quebeci, grúzai vagy éppen iraki örmény diaszpórák életébe, fejlődésükbe, sikereikbe és a különböző örmény diaszpórákat érintő belső és külső problémákba. Jellemző módon már a szakmai műhelyt is nagy érdeklődés övezte, és már itt kapcsolatba kerülhettünk számos, a további két nap eseményeiben jelentős szerepet

vállaló személyiséggel, mint Richard G. Hovannisian, a Kaliforniai Egyetem (UCLA) professzora, a népiertás-kutatás elismert szaktekintélye, Elisabeth Morgenthau, Henry Morgenthau nagykövet unokahúga (immár maga is időse hölgy, aki nagybátyja munkássága nyomán szintén az örmény nép aktív támogatója), vagy maga Elisabeth M. Kenosian asszony, a tanszék egyik létrehozója. Ők mindvégig lelkes érdeklődésben és bátorításban részesítették az előadókat. A szakmai műhelyt szolid fogadás zárta, ahol a résztvevők közelebről is megismerkedhettek egymással.

– mint Joyce Apsel a New York-i Egyetemről és Rubina Perroomian a UCLA-ról – kíséreltek meg válaszokat adni az örmény népiertás kapcsán újonnan felmerült kérdésekre, mint a népiertás oktatásának új forrásai és irányai, vagy a népiertás a harmadik generációs amerikai örmények tudatában és olvasatában. Az előadók részéről elhangzottak hosszú párbeszédet generáltak a témával kapcsolatban, amely rávilágított olyan, a programban eredetileg nem szereplő kérdésekre is, mint az örmény népiertás helye a népiertás-kutatásban és a népiertások megelőzésében. Összességében talán ez a szekció váltotta ki a leghatározottabb érdeklődést, de ami ennél is jellemzőbb: a további előadások során a népiertás, mint téma – érthető módon – rendre előkerült, és az örmény nép tragédiájának szelleme a legkülönbözőbb formákban mégis szervesen kapcsolódott a legtöbb előadáshoz.

A következő tömb a diaszpórához való tartozás mibenlétét és narratívizálását tárgyalta, szintén elméleti és gyakorlati szemszögből egyaránt, majd egy konkrét témakör következett: az örmény repatriálás, újjahonosítások 1946 és 1949 között, amikor a nyugaton élő örményeknek lehetőségük adódott visszatérni ősi hazájukba, ám a szovjet fennhatóság árnyéka, amely Örményországra vetült, sokkal összetettebbé tette a kérdést.

Az ezt követő szekció némileg eltért a konferenciákon általában megszokott formáktól, amennyiben a New York-i székhelyű *Desnelle Collective* előadói (modern és kortárs örmény művészekkel, építészetrel, dizájnnal és vizuális kultúrával foglalkozó művészek, tanulók) sajátos, újszerű megközelítéssel nyújtották az örmény diaszpórával kapcsolatos fogalmakat. A hat előadás

különböző művészeti formákon (film, könyv, performansz és festészet) keresztül, ebből adódóan egymástól eltérő nyelven és megközelítésben mutatta be a diaszpórikus lét egy-egy aspektusát. David Kazanjian moderátor a következőképpen írta le a Desnelle szekcióját: „egy lélegzetnyi friss levegő, amelybe felemelkedhetek.”

Az utolsó három szekció – *Kultúra és gazdaság a diaszpórák közösségeiben, Transzdiszciplinaritás a diaszpóra kutatásban* valamint *Etnonacionalizmus és transznacionalizmus a diaszpórákban* – tartogatta a tematikailag és földrajzilag legnagyobb változatosságú előadásokat. Néhány az érintett témák közül, a teljesség igénye nélkül: a montreali örmény ékszerészeti helyzete; amerikai örmény katonák és franciaországi örmények kapcsolata a második világháború során; örmények és törökök konfliktusa Franciaországban; a németországi örmény diaszpóra fejlődése az utóbbi két évtizedben; az egyesült államokbeli örmények a statisztikák tükrében; a libanoni örmények politikai helyzete; a latin-amerikai örmény közösségek kialakulása.

A záróbeszédben dr. Payaslian megköszönte az előadók és a hallgatóság részvételét, hangsúlyozva a konferencia fontosságát és sikerét, továbbá felhívta a figyelmet a jövő feladataira. „Van néhány egyéb, kiemelkedően fontos és szükséges téma az örmény diaszpóra kutatáson belül, mint a közösségi vezetés tanulmányozása és az olyan fő intézmények szerepének, helyének, jelentőségének és hatásának vizsgálata, mint a politikai pártok, az egyház, a média vagy az iskolák” – hangsúlyozta Payaslian. A konferencia sikerét később megerősítette a Zoryan Intézet is, amely a következőképpen vontta meg mérlegét:

„A háromnapos konferencia egyedülálló volt, amennyiben az Örményországból, Kanadából, Angliából, Franciaországból, Németországból, Olaszországból, Libanonból, Romániából és az Egyesült Államokból érkezett résztvevők egyike sem tudott feleleveníteni hasonló méretű, változatosságú és tematikájú tudományos konferenciát.”

A részvételhez nyújtott anyagi és erkölcsi támogatásért köszönetemet fejezem ki a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak, és egyúttal remélem, hogy előadásommal hozzájárulhattam az erdélyi és erdélyi származású örmények ügyének előmozdításához.

(Beszámoló a Bostoni Egyetem nemzetközi örménydiaszpóra-konferenciájáról, 2010. február 12–14.)

Olvasói levél

Tisztelt Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület!

Nagyon boldog vagyok, hogy idén ősszel megjelenhet végre a Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című, hosszú évek óta várt javított és bővített kiadás. Tudom, hogy a pénztelenség miatt kellett várnunk rá eddig is. Éppen ezért határoztam úgy, hogy 100 ezer Ft adománnyal hozzájárulok a könyv kiadásához. Hátha ezzel én is megsegíthetem a biztos megjelenést.

*Tisztelettel:
Olaszné Zakariás Anna*

Tisztelt közösségi Tagunk!
Hálásan köszönjük nagylelkű adományát, amelyet a könyvben is meg fogunk jelentetni.

Dr. Issekutz Sarolta elnök

A féllábú „Hópárduc” tovább lép

Egy februári szép napon, amikor az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület meghívására a Fővárosi Örmény Klub vendége voltam, megpillantottam az első magyart, aki a Föld legmagasabb csúcsát is meghódította. „Hópárduc” kerekesszékekben ült, és ahogyan csak Krisztus prófétaik leszármazottai tudnak, úgy mesélt az összegyűlt tömegnek a hegymászás örömeiről. Képekben, filmen mutatta be a 2009-es Manaslu-expedíciót. Kíváncsi lévén arra is, hogy milyen kapcsolat fűzi az örményekhez, az előadását követően felkerestem Eröss Zsoltot a budakeszi rehabilitációs szanatóriumban.

– *A klub háziasszonyától, dr. Issekutz Saroltától hallottam, hogy nem először tartott előadást a Magyarok Házában az erdélyi gyökerű magyarörményeknek. Ugyancsak örmény származású?*

– Ahol az én őseim vannak, csíkvideki falvak. Dánfalván gyerekeskedtem, de gyergyóinak vallom magam, mert ott nőtem föl, ott jártam iskolába. A gyergyói örmény templomot mindenki ismeri. Tudtam, hogy az ősi Bazilidesz-dinasztia két velem egykorú fia és a jól síelő leánya örmény. Életem a hegyeken keresztül kapcsolódott az örményekéhez.

– *A havas, avagy a lombos, nyári hegyeken keresztül?*

Már gyermekkoromban benne voltam a gyergyói hegymászó klubban, Szarka Gyuri bácsival Fogaras-túrákat tettünk.

– *A hegymászást és a síelést párhuzamosan űzte?*

– A síeléshez nem kellett társaság, szervezethez, a terep adott volt. Minden gyerek síelt vagy szánkózott. A hegymászás nehezebb. Oda jó felszerelés kell, tapasztalat. Az már a felnőttek já-

téka, sportja. Tizenhárom évesen magukkal vittek a rutinos, nagy hegymászók.

– *Síelni?*

– Gyermekkoromban a legsúlyosabb gond az volt, hogy felszerelés legyen. Amikor kicsit jobb helyeken is síeltem, a gyergyói sípályákon, a Gyilkos-

tónál, és bekerültem a Gyergyói Vasas Hegymászó Klubba is, akkorra már jobban alakult a felszerelés.

– *Mi buzdította arra, hogy leküzdje a hegyeket, csúcsokat?*

– Minden sportot kipróbáltam gyerekként. Barlangásztam is. Minden gyerek futballozik, és is fociztam, de például a motorsport máig hidegen tud hagyni. Gyermekkoromban nagyon vonzott a Cousteau kapitány filmsorozat a román tévében. El tudtam magam képzelni a tengerben.

– *Magasság és mélység, avagy az ellentétek vonzották?*

– Számomra az a közös, hogy természet-közeli tevékenységek. A természeti sportok közül bármelyiket szívesen kipróbálnám, amelyiket nem ismerem. Még mindig ilyen a bűvárkodás. A ter-

mészeti sportok rokonok. A hegymászás is ebben a sorban van. Ahogy lehetőségem adódott rá, elkezdtem. Jó volt, nagyon tetszett.

– *A Kárpátok csúcsai ott várták, de a helymászáshoz sok minden kell, ahogy említette, többek között jó felszerelés. Honnan volt rá pénze?*

– Tizenhárom éves koromban a nyár úgy telt, hogy képzett mászókkal másztam a sziklákat. A következő nyár előtt be voltam sózva. Az egyik cimborám az iskolaszertárból ellopta a tűzoltó kötelet. Egy 22 méteres sodrott kötelet. Nagyon számítottak a méterek, mert a méretekkel lehetett kalkulálni a hegyen. A kötélhez volt két karabinerünk, szintén vas tűzoltó karabiner. A kettő súlya fél kilogramm volt. Szép lassan lett több karabinerünk. Egy-egy mászáshoz hús karabiner is kellett. Komoly súlya volt.

– *Aki vitte, erősödött...*

– Az erősödés még a jó része, de nagyon jelentős kockázata is volt, hogy ilyen felszereléssel kezdtünk el kalandozni. A hegymászók mondása szerint: az első néhány évet kell túlélni, amíg rutinossá válik az ember. Addig fokozottabb a veszély, főképp ilyen felszereléssel, illetve felszerelés hiánnyal, tapasztalat- és jó társaság hiányával nagyon jelentősek a kockázatok. Évek teltek el így, csak utána alakult a lehetőség.

– *Az erőlködések ellenére is élvezte a hegymászást?*

– Persze. Olyan élmény, olyan kaland volt, amely meghatározta a jövőmet.

– *Melyik hegy volt az első legmaradandóbb élmény?*

– Tizenhárom évesen, 1981-ben az első utam a Gyilkos-tónál volt, a Postafal. Egy rövidebb, de nem túl könnyű utacska. Tavaly nyáron is megmásztam, még

most sem éreztem könnyűnek. Utána hegyi-mentőkkel megmásztam az Oltárkőt is, az már egy ikonja volt a Békási-szorosnak. Otthon a nagymama hallhatta, amikor bejelentkeztem rádióan, hogy: „Itt vagyok az Oltárkő tetején!”

– *Mit szóltak a szülei? Nem féltették?*

– Anyám munkahelye a Gyilkos-tónál volt, neki az volt a természetes, hogy az emberek egy része azért megy oda, hogy sziklát mászon, hegyet. Rendeztek ott országos versenyeket is, és a hegymászásban nem talált semmi félelmetest, annak ellenére, hogy látott baleseteket is.

– *Nem tartották veszélyesnek azt, amit fiuk művel?*

– Minden sportnak megvan a veszélye. A hegymászásnak kicsit több, de egyik sport sem arról szól, hogy vannak balesetek. Még a hegymászás sem annyira veszélyes, mint ahogy eltorzítják ma Magyarországon. Örülni kell, hogy az ember bírja saját kis ambícióit, energiáit, és ezeket fejleszti hegyi környezetben. Szép és jó.

– *Megvolt az első sikerélmény, tehát a család is örült. Ezután hogyan lett a hegyek szerelmese?*

– Rövid idő alatt viszonylag képzett hegymászó lett belőlem. Télen-nyáron másztunk a hegymászó klubbal. Húsz évesen így jutottam ki Magyarországra, és így kapcsolódtam be a magyar hegymászó életbe.

– *Sikerült szponzorokat szerezni a hegymászáshoz?*

– Nem úgy kellett összeszednem a hegymászáshoz a pénzt, hogy támogatókat keressék, ebben sohasem tudtam eredményes lenni. Munkával szereztem meg a szükséges pénzt. Ipari alpinista munkával, és abból mentem el az első nagyobb túráimra.

– *Hová, melyik havas hegy meghódítására indult először?*

– Az első utam a Kaukázusba vezetett, szerény anyagi körülmények között, kölcsöncuccokkal, kölcsön felszerelésekkel.

– *Mikor, hová jutott el?*

– A következő évben az ipari alpinista munkákból már saját tőkéből, sajátjaim voltak a legfontosabb felszerelésem. Vettem műanyag bakancsot is. Beindultak a sikeres expedíciók, számos hétezres csúcsot másztam meg: 1991-ben a Tiansant, 1992 kimaradt, 1993-ban a Pamírt.

– *Mikor kapta a „Hópárduc” nevet?*

– Ez egy szovjet hegymászó cím, amihez a volt Szovjetunió területén lévő hegyek legmagasabb csúcsait kellett megmászni. Őt ilyen hegycsúcs volt, kettő Tiansanban, három a Pamírban. Pamír az a hegység, ami átnyúlik Kínába is, a legmagasabb csúcsai ott vannak, de itt az orosz rész számított. Aki ezt az öt csúcsot megmásztá, megkapta a „Hópárduc” címet. Mire megmásztam 1994-re, szétesett a Szovjetunió, így nem is foglalkoztunk a hivatalos részével. De nemzetközi szinten mindenki tudja, hogy aki „Hópárduc”, annak a szovjet magas hegyek megvannak. Ez már a Himalájának az előszobája.

– *A folytatás a Himalája volt?*

– Évente egy-egy expedíció mehet el. Lehetne sűrűbben is, de a pénz miatt nem sikerül több, jelentősebb expedíciót összehozni. 94-ben „Hópárduc” lettem, 95-ben Pakisztánba mentem, ahol a Himalája legvadabb hegyeivel találkoztam.

– *Milyen élményt jelentett az első találkozás a Himalájával? Ismerte-e, mesélt-e róla, vágyott-e oda?*

– Valójában a Himalájának a része a Pamír, földrajzi ételemben és kultúrában is,

úgyhogy végül is nem volt nagy különbség. Többnyire ott is muszlin városok, falvak vannak, a keleti világ, persze egy kicsit más, de valójában nem volt idegen. Később megismerkedtem az indiai kultúrával is, majd a nepálival is, és persze azokkal a hegyekkel is. A köszönés a fontos, a „Szálem alejku” és a verziói.

– *A hegyen lakók tisztelettel néztek, fogadták a csapatot, a kalandra indulókat? Kaland-e egyáltalán a hegymászás?*

– A világhír eleve szép és kalandos ezeken a helyeken. Ha a nehéz hegymászó felszerelést leraktuk, és anélkül járunk, ismerkedtünk a vidékkel, a hegyi emberekkel. Ez az igazi csavargás. Ez máig jó dolog, de én ennek a peremén vagyok, mert mindig hegymászó céllal érkezem, nem úgy, hogy csak csavargjak a világban.

– *A Himalája nyolc csúcsát megmásztá a tizennégy nyolcezres csúcsából. De összeszorult a szívem, amikor meghallottam, hogy 2010. január 2-án a Tátrában balesetet szenvedett, majd a jobb lábát térd alatt amputálni kellett. Az örmény klubban elmondta, hogy tavaszra tervezték a következő Himalája-expedíciót, Nepálba. Jelenleg a rehabilitációs intézet lakója...*

– A magyar hegymászás összesen tízet mászott meg, nekem még hat hátra van.

– *Nem mond le terveiről?*

– Tervezem persze, de hát így... – mutat a csonkolt lábára. – A Tátrában volt egy kisebb lavina-balesetünk, ami úgy kisebb, hogy egy kisebb lavina leszakított minket a hegyről. Elég súlyos sérüléseket tudtunk összeszedni, miközben lepottyantunk. Nekem mindkét lábam eltörött, a jobb lábam roncsolódott is. Eddig soha nem volt ilyen törésem. Persze tudtam, hogy elvész a tavaszi expe-

díció, de hogy a lábam is, erre nem gondoltam. De éreztem, rossz a vérkeringés benne, mert az érrendszerem is sérült. Amikor hazajutottam, még voltak variációk arra, hogy meg lehet-e menteni. De a főorvos kiállt amellett, hogy nem érdemes megmenteni. Az orvosi konzílium, a szakértők, érsebészek is megvizsgáltak, tanakodtak, mit lehet kezdeni ezzel a helyzettel, és ott, együtt döntöttük el, nem érdemes megmenteni.

– *Hogyan tudta ezt a döntést meghozni?*

– Mert ha úgy döntök, hogy mégis kell a lábam, – ami még megmenthető lett volna, de nem használható, – ha ragaszodom az összeroncsolt lábam felépüléséhez, megmaradásához, sok év kellett volna, hogy valamelyest bicegjek vele. A fájós, bicegős láb nagyon rossz irányba határozta volna meg az életemet. Ha meggyógyul. De a gyógyulás is akár évekre elhúzódott volna. A kockázata, a fertőzésveszélye megmarad, tehát nem érte volna meg, hogy abba az irányba döntsek. Egy orvosi konzílium ellenében kellett volna döntenem, hogy mégis inkább megtartom a lábam. De ők az én szempontjaimat vették figyelembe teljes mértékben. Nekem, aki hegymászó vagyok, ez az életem, az nem lesz jó, hogy egy fájós láb határozza meg az életemet, és nem mehetek sehová sem.

– *Túl van az amputáción, és viszonylag jó az egészségi állapota. Ez azt mutatja, hogy elég gyorsan vissza fog térni a régi életformájához?*

– A mai műlábak már ezen a szinten is olyan jók, hogy minden sportot lehet velük űzni, a hegymászt is. Van egy barátom, aki műlábbal mászik hegyet, így a döntés könnyebb volt számomra. Ismerem, jó életet tud élni fél lábbal, és jó hegymászó teljesítményei is vannak. Ha

teljesen ismeretlen, idegen ez a dolog, akkor biztos nehezebben tudok megvalósítani a lábamtól.

– *Hegymászás közben, a balesete előtt is volt halálos félelme?*

– Közel harminc éve mászom hegyet, ez az első súlyos balesetem, ami engem, az én fizikumomat érte. Ez benne van. Az ember örül, hogy túléli. Eddig nagyon kemény túlélés helyzeteim voltak, és örültem, hogy túléltem, és nem sérültem meg súlyosabban.

– *Nem fájzik néha a Pamírban lefagyott két lábujja?*

– Nem volt zavaró, el lennék én a hiányzó két lábujjal, bár mindig érzékeny volt. Az a szerencse, hogy az is a jobb lábamon volt, és nem a megmaradt lábam hiányos.

– *Sokan vannak, akik egészséges sportolóként kezdtek, és parasportolóként tudták folytatni. Gondolt már arra, hogy a mozgáskorlátozott, a parasportolók népes táborába tartozik?*

– A hegymászás számomra nem olyan tevékenység, ahol különböző kategóriákat kell megkülönböztetni. Nincs női és férfi verziója, legalábbis az expedíciós hegymászásnak. Így a teljesítményeknek sem. Valaki vagy teljesít egy útvonalat, vagy nem. Ettől kezdve mindegy, hogy nő, vagy féllábú. Ugyanazt kell teljesíteni az egészségeseknek és a más, hátrányokkal szenvedőknek is. Mint ahogy az általam ismert féllábú hegymászó is nagyon jó hegymászó, anélkül, hogy bármilyen jelzővel illetnék. Talán, mivel síelek egy ideje, esetleg a paraolimpián indulhatnék egy olyan ágba, ami hozzám közel esik.

– *Ha egy-egy társaságban hallom, hogy valaki meséli a sportolói élményeit, azt kérdelem magamban, milyeneket mesél-*

hetne, ha olyan hegyeket mászott volna, mint Ön?

– A versenysportok eltávolodtak az igazi céljuktól, az élet értelmes, egészséges életmódjától, inkább a show-val, az üzlettel fonódtak össze. Talán a parasportokban még nem olyan éles a helyzet.

– *Családja előttem távozott a szanatóriumból. Felesége is biztosan mindent megtesz azért, hogy boldogan élje tovább az életét. Gyermeke is hegymászó lesz?*

– Feleségem is hegymászó, így eléggé közösek a céljaink. Úgy ismerkedtünk meg, hogy hegymászó randit beszéltem meg vele. Nagyon erős és tehetséges volt, és így belerángattam az expedíciós hegymászásba. Nekem lett igazam, mert ő a legerősebb a magyar expedíciózásban, csak ezt kevesen tudják. Mindmáig. Két expedícióban volt velünk, a legerősebb volt a társaságunkban. Ráhatározódik egy tapasztalt hegymászára, abban bízik. Ez a tapasztalt hegymászó én vagyok. Ahhoz, hogy rutinos legyen, még kell néhány expedíció. Talán úgy nehezebb rutint szereznie, hogy másra hagyatkozna. A döntések súlyosak. Van egy gyerekünk, meg még kellene, hogy letudjuk a szaporulatot. Azután feleségem visszatér majd az expedíciózásba. Az utánpótlásnak egy ideig még a nagyszülőkkel kell lennie, de amennyiben lehetséges, bevonnánk őket is a hegymászásba.

– *A hegységcsúcsokon készült fotókon megörökítette a lobogó magyar zászlót, és a támogatók, szponzorok logóit is. El kell érni ahhoz valamit, hogy megtalálják, vagy a kapcsolat megmaradt a baleset után is? Támogatni fogják a féllábú „Hópárducot” is?*

– Bár negatív dolog történt velem, a marketingemnek jól tett, támogatottságom megnőtt. Fő támogatómmal 2003 óta jó a kapcsolat. Amióta létrejött a szerződés, azóta töretlen a kapcsolatunk, támogatásra méltónak ítélik tevékenységemet, támogatják az expedícióimat. Megerősítették támogatásukat a velem történtek után is, mellém álltak, és támogatnak, hogy felépüljek. Persze más támogatók is jelentkeztek, így a matracot, a műlábamat, a kerekesszéket is szponzoroktól kapom. Nélkülük nem juthatok el a Himalájáig akkora autóval, amibe beférek székestől, ami automata sebváltós, és bal lábbal is lehet a gázt nyomni...

– *Sokan vagyunk, akik nagy-nagy izgalmossal és örömmel várjuk, hogy Erőss Zsolt újra hegyet mászon. Úgy éreztük, régi barátunk ő, hiszen jól ismerjük az újságok, a tévé és a rádió sporthíreiből, hegymászó expedícióiról készült könyveiből. Azt hiszem, túlzás nélkül mondhatom, alig múlik el nap, hogy ne emlegetnénk: hát a mi „Hópárducunk” hogyan gyógyul? Nem maradhat el az utolsó kérdés: minek örül a legjobban?*

– A balesetem a médiát is meglepett, és ha jönnek még hegymászó eredményeim, azok még érdekesebbek lesznek. Példát jelentek, nem úgy, mint eddig. Eddig is ráébredtem arra az iskolákban tartott előadásaimon, hogy példát mutatnak sok embernek, de most ez még fokozódik. Örülök, hogy példát jelentek akár azok felé, akik mozgássérültté váltak, de azok felé is, akik azt látják meg bennem, mit lehet még elérni, ha az ember ilyen súlyos helyzetből is tovább tud lépni.

– *Ehhez kívánok sok lelki erőt, és mielőbbi hegymászt!*

(Béres)

Nagy Botond

Örmény kaleidoszkóp

– e címet adta rendezvényének a Marosvásárhelyi Örmény–Magyar Kulturális Egyesület és az EMKE Maros megyei fiókszervezete. Az esemény idén a vásárhelyi napok része volt, és a számos, kétes értékű megnyilvánulás sorában vitathatatlanul magas művészi értéket képviselt. Vasárnap délután, a zárónapon gyülekezett igen szépszámú közönség a Bolyai téri unitárius templomban, majd öt óra-

Biluska Annamária
színművész

László Zsuzsa
színművész

Kilyén Ilka
előadóművész

kor kezdetét vette az összművészeti est, ami egyrészt örmény és erdélyi magyar-örmény tematikában fogantatott, másrészt dramaturgiájában egyaránt helyet kapott irodalom, meseirodalom és (nép)zene.

Dr. Puskás Attila, az egyesület elnöke fogadta a résztvevőket, majd Székely Imola ceremóniamester moderálásával elkezdődött a számos művész fellépésével gazdagított program, amelynek keretében – többek között – Biluska Annamária és László Zsuzsa olvasta fel Szemirám és Árá tragikus történetét,

A szamosújvári kórus örmény népviseletben

illetve a szamosújvári székesegyház kórusa adta elő a Kereskedők dalát, valamint a dalauzi nevű örmény édesség ihlette népdalt – természetesen örmény nyelven. Szó esett az örmény népmesék egzotikus világáról, az eddig megjelent örmény népmesekötetéről. A csalogány című mesét Biluska Annamária olvasta fel, majd három újabb népdalt követően a jelenkori örménység legnagyobb, számos művészt alkotásra ihlető tragédiáját, az 1915-ös örmény holokausztot feldolgozó Pacsirtavár című kötetből olvasott fel László Zsuzsa. Antonia Arslan műve mellett a világhírű Musza Dagh negyven napja című regény foglalkozik behatóan a témával, a modern kor első szisztematikus genocídiumával, amelynek során másfél millió örményt üldöztek el, illetve mészároltak le a korabeli Törökországban. Az érdekes és nívós összművészeti est végén Kilyén Ilka szavalta el Lászlóffy Aladár A forrás című misztikus versét, majd a Molnár Annamária vezette kórus az örmény Miatyánkot és himnuszt énekelte el.

(Megjelent a Népűjság,
2010. június 2. számában)

Fővárosi Örmény Klub

2010. augusztus 19. (csütörtök), 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3., I. emeleti Bartók terem

Műsor:

Dr. Garda Dezső (történész, egyetemi tanár):

Erkölcs és tisztesség a gyergyószentmiklósi örmény közösségben
– előadás

Könyvbemutató:

Dr. Garda Dezső: A törvénykező örmény közösség I–III.

A szerző a helyszínen dedikálja könyvét

Rendező: Fővárosi Örmény Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Barcsay Jenő mellszobra Szentendrén

Alkotója Szabó Tamás, a felállítás éve: 1996

Közterületen lévő mellszobor városképi jelentőségű.

Barcsay Jenő (1900–1988)

erősen kötődött Szentendréhez, a szentendrei festészet

konstruktivista vonulatának meghatározó mestere volt.

Több száz képet hagyott a vá-

rosra, melyek a szentendrei Barcsay mű-

zeum gyűjteményének alapjait képezik.

Szentendre, Barcsay tér

Élethű szobra a mester elmaradhatatlan sétatálcájának is „köztéri halhatatlanságot” biztosít.

2009 szeptemberében (17.

oldal) hírt adtunk arról, hogy emléktábla került Barcsay

Jenő szülőházára az er-

délyi, mezősgéi Katonán.

Ezúttal arról számolunk be,

hogy Szentendrén hogyan van jelen ma

is a város egykori lakója, alkotója.

Néhány helyre még lehet jelentkezni

Barangolás őseink földjén

Erdélyjárás felsőfokon Kárpát-kanyar, Kászon, Erdélyi Hortobágy, Székelyvar-ság, Nyáradmente, Hegyköz és Aradhegyalja vidékein – nyolc nap (augusztus 23–30.)

Részvételi díj: 72 000 Ft/fő (ifjúsági kedvezmény 18 év alatt 7000 Ft)

A részvételi díj tartalmazza a vezetést, szállást, félpanziós ellátást, piknikeket, borkóstolót, belépőket, művészi produkciók árát, kivéve a **buszköltséget** (+ kb. 20 000 Ft).

Az utat a részvételi díj befizetésével lehet lefoglalni az EÖGYKE-nél.

Pavlov Boris

Eleméri nemesség

(17–18. rész)

Az esküvőről való távolléte miatt Ernő ezeket írta vejenek, Bobor Györgynek: „Kedves vejem! Ha Rozália leányom boldoggá teszi szeretetével, és érzelmeivel boldogítja Önt, akkor az Isten teljesítette kérésemet. Csak ilyen körülmények közepette nevezhetem Önt gyermekemnek, meg akkor megbecsüli azt, amit a leányaimnak nyújtottam. Remélem, hogy Ön ugyanígy gondolja és odaadó magatartásával boldogítani fogja kedves gyermekemet. Az Isten áldja meg házasságukat és engedje meg, hogy boldog legyek életem végéig.”

A másik fontos esemény Augusztus és Dániel János első gyermekének megszületése volt. A boldog szülőknek fiúgyermek született 1843. május 3-án, aki az Ernő Móricz nevet kapta.

Az 1844-es évben két jelentős egyházi esemény történt. Az első május 16-án zajlott le, a Nepomuki Szent János búcsú. Az ünnep körmenettel kezdődött a kastély gyönyörű parkjában, folytatva útját a kastély keleti bejáratán át, majd az akácfákkal szegélyezett hűvös sétányokon. A menet a kőhídon át folytatta útját a Johannes kápolnáig, ahol katolikus szentmisét celebráltak papok a hívek részére. A mise után a körmenet ugyanazon az úton tért vissza a faluba.

A másik esemény különösen figyelemre méltó volt. Sper Johantól eredt, aki Kiss Ernő személyes szolgája volt és befolyásos ember a kastélyban. Ez a legenda abból állt, hogy a főszakácsnét éjjelenként szellemek nyugtalanították. A pap, aki részt vett a történetek elbe-

szélésénél, azt tanácsolta az érintetteknek, hogy kérdezzék meg a szellemtől, hogy van-e valami kívánsága vagy óhaja. Ez így is történt. A felelet az volt, hogy a tulajdonostól eszközöljék ki, hogy építsen három templomot: Eleméren, Szentmihályon és Katalinfalván. Később ez a kívánság megvalósult, mindhárom templom megépült.

Még ebben az évben Kiss Ernő elhatározta, hogy Eleméren templomot épít és engedélyt adott a terv elkészítésére. Az volt a kikötése, hogy a templom a kastély mellett legyen.

A fontos események közé tartozik még Kiss Ernő testamentumának megírása, amelyben leányait, mint saját gyermekeit ismerte el, és örökségként hagyta rájuk az eleméri birtokot, valamint a fél ittabei birtokot.

1845 tavaszán megkezdődtek az eleméri templom alapjainak kiásása. A munkálatok felügyeletét Kiss Ernő Vanbachra bízta.

Ernő Elemérré látogatott, hogy megtekintse a templom építését, majd visszatért szolgálati helyére, de magával vitte aggodását is Pejacsevits Mária betegsége miatt. Aggodását levélben közli Rozáliával: „Sajnos Mária testvéremet rossz egészségi állapotban találtam, félek az elválástól, mert lehet, hogy ez volt az utolsó találkozásunk. Nem tudom leírni, hogy milyen nehéz ez számomra.”

Második levelében ezt írta: „Ha tartod magad tanácsaimhoz, különösen a szülés után (Rozáliának 1844-ben kislia-

született, akit Gézának kereszteltek), akkor biztos vagyok benne, hogy az Isten meghallgatta kéréseimet. A király fia 6 napig tartózkodott itt és arra kért meg, hogy rendezek egy bált a tiszteletére. Több mint 300 vendég volt meghívva, többek között 150 lengyel dáma is, akik nagyon kedvesek voltak, el voltak ragadtatva az apjától, a királytól. Nem tudok még lélegzethez sem jutni a sok meghívótól, amellyel ebédre-vacsorára vagyok hivatalos.”

Ernő aggodalmának alapja volt, ugyanis Pejacsevits Mária komoly beteg volt. Nem sokkal később férje karjai között érte a halál. Ernőt a halálhíre mélyen megrendítette. Lányainak írt levelében nagy bánatáról ír, egyedüli vigasza leányainak levelei, melyek egy kis derűt hoznak életébe.

1846-ban Karácsonyi János plébános nyugdíjba vonult és elhagyta Elemért. Helyét Halász Frigyes foglalta el, aki Vanbachhal együtt felügyelt a templom építésére. A munkálatok jó minőségben és gyorsan haladtak, amellyel egy időben készült a parókia is.

Az év folyamán Ernő több alkalommal Eleméren járt és megtekintette a templomépítés munkálatait.

Mindeközben, leányaival való levelezéseiből kiderült, hogy az Európa szerte észlelhető feszültség arra készítette Ernőt, hogy mind jobban törődjön katonáival, akik állandó készségi állapotban voltak. Másrészt viszont Ernőnek kevés gondja volt az eleméri birtok irányításával, mert arról a Bobor és Dániel család gondoskodott, és így nagyobb figyelmet és gondot fordíthatott katonai szolgálatára, melyet egyébként is annyira szeretett.

Időközben az eleméri templom építése a végéhez közeledett. Hátra volt

még a belső munkálatok, a toronybelső kialakítása öt harang részére, annak beszerelése, a templombelső festői munkálatai és a freskók megfestése. Egyik bécsi utazása során Ernő beszerezte az orgonát is, amelyet egy kiváló mester kíséretében Elemérré szállítottatott. Egyidejűleg Budapesten megrendelte a parókia bútorzatát és a többi templomi kellékeket is.

Az egész 1847-es év a templom munkálatainak befejezésével telt el. Végülis Szent Augustin napjára, 1847. október 24-ére elkészült a templom. Az új templomba Kiss Ernő családi kriptáját, ahol az ősei és szülői voltak eltemetve, is áthelyezték.

A templomot Szent Ernesztina tiszteletére szánták, akinek január 12-én volt a templomi búcsúünnep. Az első misét az új templomban Halász Frigyes tartotta meg. Az első elsőáldozók a Bobor és Dániel család tagjai közül kerültek ki. Később, 1867-ben a templombúcsút áthelyezték augusztus 28-ára, Szent Augustus napjára és ekkor lett a templom felszentelve.

Az 1848-as februári francia forradalom előidézője volt a többi európai országban is kitörő forradalmaknak. 1848-ban Ausztria még addig soha nem tapasztalt veszélybe került. A liberális felkelőkhöz csatlakoztak az elszegényedett néprétegek: a munkások és földművesek, továbbá a monarchián belül élő jogtiport kisebbségi nemzetek is. Követelték az őket megillető egyéni és közösségi jogaik biztosítását. Ez a forradalom a németországgal ellentétes volt, ahol egyesülésre került sor, ugyanazon célok eléréseért. Az általános német forradalmat követte az ausztriai, az olasz forradalom a lombardia-venécai ki-

ráltságban, Magyarországon, Lengyelországban, Csehországban és Horvátországban. Amikor 1848 márciusában Bécsben kitört a forradalom, Metternich Angliába menekült, I. Ferdinánd pedig kénytelen volt elfogadni a kongresszus javaslatait.

Időközben a harcok folytatódtak. A magyarok, akik szabadságukat védték, készen voltak segíteni az olasz felkelőknek Olaszországban. Másik oldalról, a csehek és horvátok nem tűrték a németeket és magyarokat, segítve az olasz kormányt.

A bécsi kongresszus törvényt fogadott el, hogy segíti a parasztok helyzetét, de a politikai kérdésekről, amelyek más nemzetiségek helyzetét is érintette Ausztriában, nem született döntés.

Az 1848-as forradalomban a magyarok is részt vettek, akik a Szent István korona jogának bevezetését kérték. A nemzeti mozgalmárokat a bátor és határozott Kossuth Lajos vezette.

Időközben az osztrák hatalom kihasználva a horvátok gyűlöletét a magyarokkal szemben, támogatták a nép nemzeti törekvéseit. Jellasics horvát bán jelentős segítséget nyújtott a bécsi hatalomnak a magyar forradalom leverésében, de rövidesen belátta tévedését, csalódott a bécsi hatalom őszinteségében.

Időközben a forradalom lángja terjedt és erősödött. A magyarok az önkéntesekből jó honvéd hadsereget alakítottak, amelyben sok lengyel emigráns tiszt is volt, akik részt vettek az 1830-as felkelésben. A szabadságharc katonai győzelmei eredményeként Magyarországon kikiáltották a köztársaságot, Kossuth pedig felhatalmazást kapott a harcok folytatására, egészen a győzelemig.

Widisch-Grätz, aki az ausztriai forradalmat elfojtotta, sikertelenül harcolt a magyarok ellen.

A márciusi forradalmi eseményekről, amelyek Bécsben és Pesten zajlottak, a megérkeztek a hírek Becskerekre és Elemérre is, és spontán forradalmi mozgalmakhoz vezettek. Már 1848. március 19-én Becskereken népgyűlést tartott a szerb nemzetiségű Hadzsity Lázár polgármester. Lelkesen éljeneztek a pesti híreket a forradalomról. A megyei közgyűlésben felolvasták azt a levelet, amelyben az állt, hogy a sajtó szabadságot kapott és megalakították a magyar nemzeti hadsereget.

Néhány nappal később elismerték a város azon jogát, hogy a magyar országgyűlésbe Hadzsity Lázár személyében képviselőt küldjön Becskerek városa.

A forradalmi események Kiss Ernőt és seregét Pécsújhelyen érték. A veszélyt a hazára nézve nehezen viselte, de értelmesen. A hadseregben sok vendég tartózkodott: Filkovity Bodi, körzeti főügyész, gróf Eszterházy Sándor, gróf D'Orsaj Olivér, gróf Voronyecki Miciszláv, valamint a Karácsonyi, Dániel, Verzár család egyes tagjai és még sokan mások. Ernő minden nap körül volt véve vendégekkel, barátjaival, látogatókkal, úgyhogy a garnizoni élet nagyon mozgalmas volt. Ernő egyre sűrűbben vágyott egy kis családi nyugalomra.

Abban az időben, amikor Európában tombolt a forradalom, Ernő magas rangú osztrák katonatiszt volt, de lelke mélyén magyar hazafi. Ilyen helyzetben sokszor lelki krízisben is érezte magát.

Szerencsére a kételyek szertefoszlottak 1848-ban, ugyanis Magyarországon független magyar minisztériumok létesültek és az elsődleges cél a hadsereg

helyzetének rendezése volt. Az osztrák császár és egyben Magyarország királya, május 7-én törvényt hozott, mely szerint a magyar hadsereg a magyar minisztérium fennhatósága alatt fog működni. Egyben az egész tiszti sereget rákényszerítette, hogy esküt tegyen az új magyar alkotmányra.

A rendelet alapján Ernő, akit előléptettek tábornoki rangba és így az első tábornok lett a magyar hadseregben, elrendelte Becskereknek (Zrenjanin), hogy tegye le az esküt a magyar alkotmányra.

Az ünnepi eskütételre 1848. augusztus 2-án került sor, mivel már 8-án át kellett vegye a dél-bánáti hadsereg irányítását. Az ünnepség Becskerek főterén zajlott le. Az eskü szövegét Ernő a megyeház balkonján olvasta fel.

Meg kell említeni, hogy a főter 1848-ban másképpen nézett ki. A mai katolikus templom helyén egy kis templom volt, amely megmaradt az 1830-as tűzvész után. A főutca kezdetén, melyet Hunyadi utcának neveztek, kis piszkos barakkok álltak, amelyekben zsidó üzletek voltak. A városházából csak egy kis rész maradt meg. Most itt a Víztorony áll. A mai gimnázium és a gimnázium temploma helyén piszkos istálló álltak. A megyeháznak nem ilyen volt a kinézete, a „Pest” hotel felé pedig a becskerei vár maradványai nyúltak. Aradac (Aradac) felől jöve a városba érve egy széles tér volt, mivel még nem voltak iskolaépületek, helyükön gabonaraktárak voltak. Az utcasarokon a mai gimnázium felé, ahol most a „Vojvodina” hotel helyezkedik el, a „Magyar király” nevű étterem állt, a régi „Vojvodina” hotel helyén pedig a „Rózsa” kávéház. A mai múzeum helyén alacsony épületek álltak.

A forradalom kezdetén Becskereken nagyon érdekesen alakult a lakosság szolidaritása, függetlenül nemzeti hovatartozásuktól. Április 13-án minden templomban „összetartási” misét szolgáltak, de az összetartás és testvériség nem sokáig tartott. Kezdték a hírek szállingózni Karlovacról, ahol kitört a forradalom, majd Versecről (Vrsac) is, ahol nézeteltérések támadtak a lakosság körében, mivel a magyar kormány utasítást adott az anyakönyvek magyar nyelven történő vezetésére. Emiatt a szerbek elnyomottnak érezték magukat, és álláspontjuk szerint ez az eljárás a szerb nép megsemmisítéséhez vezet. Meg kell említeni a nemzetőrség bevezetését is, amely még nagyobb elégedetlenséget okozott. Ezt követték a márciusi törvények is, melyek szerint az adókat nem kell megfizetni, illetve csökkentenek ott a terheken, ahol földgazda nem szüntette be a termelést. Mindezek oda vezettek, hogy a déli határvidék darázsfészek-re hasonlított.

Nagykikindán (Kikinda) a demagógok fellázították a népet, amely mind többet követelt. Sikerült felhergelniük a basahidiakat, mokrianiakat, kishegyesieket (Mali-Idos), karlováciakat is, úgyhogy a városi tanács kérésére a huszárok egy részét készletképpen állapotba helyezték. Mindenhol szerb dalok hallatszódtak, szerb jelképek voltak láthatók és felkérték a szerb nemességet is, hogy csatlakozzanak a megmozduláshoz.

Időközben Karácsonyi Lászlót kinevezték főispánnak Torontál megyében. Az ünnepségen sokan vettek részt, beszédével pedig Trifunac János szerb nemzetiségű tűnt ki, aki addig ispán-helyettes volt, majd ezek után alispánnak nevezték ki.

Az ünnepség után Becskerek környékén észrevehető volt a forrongás, különösen a bácskai oldalon, Tittel környékén. Nyugtalanító hírek érkeztek Perlaszról (Perlez), Árkodról (Jarkovac), Tamáslakáról (Tomasevac), április 24-én pedig nyílt felkelésről érkezett hír Nagyikindáról (Kikinda). Az esemény kapcsán Karácsonyi László főispán értesítette a temesvári garnizon parancsnokát:

„Aracs (Vranjevó) határában az éj-jel felgyújtották az istállókat és a lázadás elterjedt a környező szerb lakta településekre és Becskerekre is. A nagyikindai népnek felfegyverzett emberek érkeztek segítségül, fiatalok, részegek, éles kaszákkal és villákkal.” Karácsonyi azt kérte, hogy a katonaság fojtsa el a lázadást.

A temesvári garnizon parancsnoka a katonaság élére Kiss Ernőt nevezte ki, akinek feladatául tűzte a lázadás leverését.

A Hannoveri huszárezred Becskekről elindult Nagyikinda felé, ezzel egy időben a főtéren tömeg gyűlt össze követelve, hogy vegyék le a magyar zászlót. Már létrát is hoztak, de ekkor megjelent Hadzsity Lázár becskerei főbíró, kijelentve, hogy a zászlót „csak testén keresztül” vehetik le. Beszédében megmagyarázta a népnek a helyzetet, mire a nép éljenezve vállára vette.

Közben a tömeg elindult a pravoszláv templom felé azzal a követeléssel, hogy adják át nekik az anyakönyveket. A követeléssel szembeszegült Hadzsity, de a másik oldalról megérkezett egy csoport Stacs Danilo vezetésével, és dühükben megsemmisítették a magyar nyelvű anyakönyveket. Ugyanezt tették a magyar könyvekkel a katolikus plébánián

is. A végén Hadzsitynak sikerült lenyugtatni a tömeget és hazaküldeni.

Időközben Kiss Ernő seregével április 29-én bevonult Nagyikindára, majd a felkelőkkel való tárgyalás után sikerült rendet teremtenie.

Értesítve a garnizon főparancsnokát a lázadás elfojtásáról Ernő tudatja vele, hogy helyreállt a rend Nagyikindán, de sajnos a környéken és Becskereken is további lázadások folynak s a szerb nép szörnyű dolgokat művel.

A nagyikindai és becskerei események rákényszerítették a magyar kormányt, hogy a kinevezett politikai biztos, a becskerei származású Csarnojevity Péter, rendkívüli állapotot és rögtönítélő hadbírótságot vezessen be Vajdaság területén. Csarnojevity üzenetet küldött a szerbeknek, melyben többek között arra kéri őket, hogy a földbirtokosok földjeit adják vissza, és aki ezzel szembeszegült, azt a rögtönítélő bíróság halállal bünteti.

Május végén és június elején a szerbek megerősítették állásaikat Perlaszon és Tamáslakán (Tomasevac), ami rákényszerítette a magyar kormányt, hogy Becskereken tiszta magyar gárdát alakítson ki. Magyar források szerint a szerb lázadók állandó veszélyt jelentettek Becskerek részére.

Egy időben a nagyikindaival lázadások jelentkeztek Óbecsén, Pecellón, Moholon (Mol), Szenttamáson (Srbo-bran), Versecen, Kölpényben (Kulpin), Padén (Padej), Tiszahegyesen (Igyos), Tiszatarróson (Taras), Melencén, Basahidon (Basajd) és Eleméren (Elemir) is.

Az ilyen nagy területre Ernő hadserege nem volt elegendő létszámú. Csarnojevity kérésére a magyar kormány Kiss Ernő parancsnoksága alá rendelte a

temesvári garnizon rendes katonaságát is, akik ezen a térségen tartózkodtak.

Nagyikinda után Kiss Ernő Óbecsére indult, majd ezt követte Bácsföldvár, ahol szerb felkelők voltak. Mindazok mellett, hogy sok helyen rendet teremtett a felkelők között, a karlováci Rajacsity püspök felhívására megkezdődött a szerbek még nagyobb toborozása, akik felfegyverkezve érkeztek Szerbia területéről is.

Május végén Becskerek teljes hadi állapotban volt. Az erős magyar haderő Kiss Ernő és Eder parancsnoksága alatt álltak. Écskára és Aradára egy századot vezényeltek, mivel ez volt Becskerek első védelmi frontja. Május 26-án elterjedt a hír, hogy a lázadók elindultak Becskerek felé. Kiss Ernő összehívta a hadi tanácsot és úgy döntött, hogy megtámadják a lázadókat.

A döntéssel kapcsolatban július 15-én összpontosították a hadsereget, 5 század 6 ágyúval, vagyis 1500 katonával indult a 22 ágyúval felszerelt és 8000 lázadót számláló sereg ellen. A terv teljes mértékben sikerült. A lázadókat nagy veszteség érte. Erről Kiss értesítette Vukojevity kormányát, jelezve, hogy a jövőben csak erős és jól felfegyverzett hadsereggel lehet a felkelőkkel szembeszállni.

Kiss feladata ebben az időszakban a hosszú frontvonal biztosítása volt, amely Versecen, Becskereken, Becsén és Nagyikindán haladt keresztül. Kénytelen volt hadseregét szétszítani, amely ezáltal veszített védekező erejéből. Erre fel a lázadók, kihasználva a helyzetet, gyülekezni kezdtek a Perlasz-Alibunár-Karlovac vonalon. A felkelők táborai Knityanin és Sztratimirovity parancsnoksága alatt álltak.

A rendezetlen viszonyok miatt Kiss, a magyar hadsereg parancsnoka rákény-

szült arra, hogy „várakozó” állásban helyezkedjen el Nagyikindán, majd később Becskerekre rendelték seregével.

Időközben Szremszki Karlovacnál, Hrabovszki, a pétervárad (Petrovaradin) főparancsnok legyőzte az újvidéki (Novi Sad) szerb lázadókat.

Ez idő alatt Bánátban három hetes nyugalom volt, amikor a felkelők sorokat rendezték. A táborokban már 30 000 ember tartózkodott a szerbiai szerbekkel és az egykori osztrák tisztekkel megerősítve.

Ebben az időben a temesvári parancsnokság mostohán viszonyult a hadseregéhez, miközben a felkelők erősítették sorukat. Ez pedig a magyar védelemnek fokozott veszélyt jelentett. Ennek eredménye a szerbek egyre gyakoribb támadásai voltak a falvak és városok ellen, ahol mindent elpusztítottak, különösen Becskerek környékén és Bácskában.

A szigorú büntetések ellenére, mivel nem volt ki végrehajtsa azokat, a rablások és gyilkosságok csak szaporodtak. Így felgyújtották Szentmihály (Mihajlovo), Temesvajkó (Vlajkovác) és Temespaulis (Pavlis) helységeket is. Időközben Versecnél a felkelőket Blomber megállította és legyőzte.

Folytatjuk

Közlemény

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hálásan megköszöni a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak, hogy a több mint 20 éves, üzemképtelenné vált irodai fénymásológépe lecseréléséhez nagy összegű adománnyal hozzásegítette.

Dr. Issekutz Sarolta elnök

Dr. Száva Tibor Sándor (Bécs)

Tiltakozó nagygyűlés a Nagy-Trianon palota előtt

A Trianoni Békediktátum 90. évfordulójára tiltakozó gyűlést szervezett Párizsban a Magyarok Világszövetsége, amelyen több mint félezer résztvevő volt jelen, úgy a csonkaországból, mint az elcsatolt területekről. A rendezvény a Himnusz és Székely Himnusz elnevelésével kezdődött, majd a 8KOR Színház együttes előadói következtek versekkel és énekekkel. Az egybegyűlteket dr. Léh Tibor a MVSZ Kárpát-medencén Kívüli Régió alelnöke köszöntötte. Utána nyomban felolvasták dr. Bernard le Calloc'h professzor levelét: „Nem csak a magyaroknak fáj Trianon” címmel. Ezek után következtek a felszólalók: Rác Sándor, a MVSZ tiszteletbeli elnöke, az 1956-os Nagy-budapesti Központi Munkástanács elnöke: „A magyar nép nevében”, Byrd Doyne angol történész: „Trianon angol szemmel”, Henry Bogdan francia történész: „Trianon francia szemmel”, ezt követte a Nemzeti Motorosok üzenete, a társ-szervezetek és a világszerte emlékező magyar közösségek üzenete, és végül Patrubány Miklós, a Magyarok Világszövetségének elnöke zárta a rendezvényt, majd utána a Szózat következett. A programban fellépett Erdő Zoltán (Bp.) tárogatóművész és Hadady László (Párizs) oboaművész.

A világszerte emlékező magyar közösségek részéről felszólalt dr. Száva Tibor (Bécs), aki az alábbiakban foglalta össze az Erdélyre kiterjedő aktuális kérdéseket:

„A Romániához csatolt területeken élő magyar kisebbség jogait, mindenekelőtt az anyanyelv szabad használatát, az 1918. december 1-i gyulafehérvári határozatokba foglalt pontok és az 1919. december 9-i párizsi kisebbségi szerződés szavatolták, ezek voltak egyben az 1920. június 4-i trianoni békediktátum feltételei is. A gyulafehérvári egyesülési határozatok II. szakasza „az alkotmányozó gyűlés összeülé-

A zászlótól jobbra Dr. Száva Tibor Sándor

séig ideiglenes autonómiát tart fenn e területek lakosai számára”; a III. szakasz 1. pontja pedig a következő alapelveket proklamálja: „Teljes nemzeti szabadság az együttlakó népek számára. Mindenik népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, saját kebeléből választott egyének által. A törvényhozó testületekben és az ország kormányzásában való részvételre minden nép népességének számarányában nyer jogot”.

A párizsi kisebbségi szerződés 11. szakasza értelmében pedig „Románia hozzájárul ahhoz, hogy az erdélyi székely és szász közületekben, a román állam ellenőrzése mellett, vallási és tanulmányi kérdésekben helyi önkormányzatot engedélyezzen”. Az átszervezés megoldását a Román Nemzeti Tanács által választott 15 tagú, ún. Kormányzó Tanácsra (Consiliul Dirigent) bízta, Maniu elnökletével és nagyszabású székhellyel.

Úgy a gyulafehérvári határozatokban, mint a kisebbségi szerződésekben foglalt pontok az alaptörvények jellegével bírtak, s bennük a román kormány nemzetközi kötelességet vállalt, ami jogilag annyit jelentett, hogy ezekkel szemben semmilyen más törvény, rendelet vagy intézkedés nem lehet hatályos. A román kormány azonban sohasem vette be az alkotmányos szö-

vegébe sem az egyiket, sem a másikat, illetve a gyulafehérvári határozatok pontjai közül csak az Erdéllyel való egyesülést kimondó I. szakaszt iktatta törvénybe 1920. január 1-én, a kisebbségi egyezményt pedig egyszerű törvénnyel hagyta jóvá 1920. szeptember 26-án. Ehelyett újabb és újabb törvényeket és rendeleteket bocsátott ki a román állam, melyek jellege és szándéka kimondottan kisebbségellenes volt, s melyek hatálytalanították az ezek védelmére vonatkozó alaptörvény jellegű határozatokat.

Mindjárt a kisebbségi periódus első évében, az 1921. július 23-i, Garoflid földművelésügyi miniszter törvénye alapján végrehajtott földbirtokreform szétrombolja az erdélyi magyarság népi struktúráját. A törvény elsősorban a magyar nagy- és középbirtokosokat, valamint a magyar közintézményeket sújtotta, – utóbbiakat az egyházi, iskolai és alapítványi birtokok kisajátításával. Jellemző a törvény diszkriminációs jellegére, hogy az Ókirályságban a javadalmazottakat sorolja fel, Erdélyben pedig azokat, akiknek a birtoka kisajátítás alá esett. A Romániához csatolt területeken a földreformtörvény összesen 3 182 498 kataszter hold földet sajátított ki, amely 85 százalékban magyar tulajdon volt, s amelyből a román részesedés 78,1 százalékos, míg a magyarságé csak 14,8 százalékos (Venczel József: Az erdélyi román földbirtokreform, 1942). A román kormány külföldi propaganda célra használta fel a földbirtokreformot, hangsúlyozván, hogy megszüntette a feudális birtokrendszert, s ehelyett demokratikus alapokon álló birtokviszonyokat teremtett.

Ezekre az önmarcangoló kérdésekre keresi a választ az erdélyi magyarság már 90 éve, de akik felmerték tenni ezeket a kérdéseket, azokra nyomban rásütötték a „revizionista” jelzőt. Ez a tiltakozás azért is helyénvaló, hogy világossá tegyék annak tarthatatlanságát, amely szerint a békediktátum szerződésében foglaltak jó részből semmit nem tartottak be. A követelések lényege a szerződésben leírt vállalások felülvizsgálata lenne annak fényében, hogy miként

tartották be a szerződő felek a fenti határozatokat. Ismert jogi fogalom, hogy minden szerződés csak addig érvényes, ameddig a felek betartják a benne foglalt kötelezettségeket.

A Magyarok Világszövetsége és az elcsatolt területeken élő közösségek, eltekintve minden revizionista törekvéstől, de a felelősségük teljes tudatában kívánják tartalmilag felülvizsgáltatni a Trianoni Szerződésben leírt vállalásokat és rávilágítani azokra a kisebbségellenes intézkedésekre, amelyek a Szerződés aláírása után léptek életbe, de amelyek szöges ellentétben vannak a Trianoni Szerződésben vállalt kötelezettségekkel. Itt volna az ideje annak, hogy az európai országok közös jogi bizottsága felülvizsgálja például egy ilyen kiugró szerződésszegést, ahol egy szerződő ország nemzetközi kötelességet vállal a nemzetiségi- és önkormányzati jogok betartására, de ezeket a későbbiekben (megszegve) már az első perctől nem tartja be. Ugyancsak a jogi kérdésekhez tartozó az a tény, hogy az elcsatolt területek akkor tulajdonképpen más országok birtokában kerültek. Így például Kárpátalja Csehszlovákiához (és nem Ukrajnához), a Felföld Csehszlovákiához (és nem Szlovákiához), a Délvidék a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz (és nem Szerbiához) kerültek. A Trianoni Szerződésben nem foglaltak bele semmilyen jogutódlási kitételeket, de ezen úgy átsiklottak, mintha az újonnan alakított országok ugyan olyan jogokat vindikálhatnak maguknak, mint az akkori aláírók. A szerződésben aláírt vállalások és kötelezettségek miatt őket soha senki nem vonta felelősségre, de ugyanakkor mindenkit revizionizmussal vádolnának meg, akik ezt szóba merésznék hozni. Akik még érezték bátorságot a kérdés jogos felvetésére, azok eljöttek az idén június 4-én Párizsba, és nem tántorította el őket még az a ránk telepedő évtizedes közöny se, amely szerint minden fölösleges, mert úgy se lehet már semmit tenni. Az ilyen tiltakozásokat nem foteleből kell nézni, igaz így könnyebb vámi a csodákat, majd csak mozdul egyszer valaki!”

Bálintné Kovács Júlia

Kitűzték a dátumot Bogdánffy Szilárd vértanú püspök boldoggá avatásáról

A *Füzetek* májusi számában, a 13. oldalon olvasható, én írtam, hogy Bogdánffy Szilárd „boldoggá avatása Erdélynek is, az örmény gyökerű magyaroknak is nagy szó!”. Most újrafogalmazom a mondatot: Bogdánffy Szilárd boldoggá avatása minden magyar – illetve magyar gyökerű ember számára éljen bárhol is, jelentős mérföldkő, általános öröme, büszkeségre okot adó ÜNNEP-NAP lesz!

Új híreim is vannak, és a *Füzetek* szerkesztői úgy érzik, méltó és igazságos az a döntésük, hogy igyekezzenek minél jobban megismertetni az olvasókkal e nem mindennapi „nemzettársunk” életét, munkásságát, szolgálatát. Ennek érdekében több szerző írását is közölni fogjuk, és természetesen lesznek átfedések, ismétlések is, olyan szövegrészek, amelyeket már korábban is olvashatott az ember.

Ez nem baj, hiszen tudjuk, hogy az ismétlés a tudás anyja, és ebesfalvi Bogdánffy Szilárd megérdemli, hogy végre minél többet tudjunk róla. Következzék a hír: kitűzték a dátumot Bogdánffy Szilárd vértanú püspök boldoggá avatásáról.

Miután március 27-én XVI. Benedek pápa jóváhagyta a titokban szentelt nagyváradi püspök, Bogdánffy Szilárd vértanúságát elismerő dekrétumot, folyó év május 4–6. között Böcskei László nagyváradi megyéspüspök Rómában tartózkodott, hogy a római hivataloknál megtegye a boldoggá avatási ünnepség

megszervezéséhez szükséges lépéseket.

A főpásztor személyesen köszönte meg XVI. Benedek pápának a boldoggá avatás jóváhagyását. A szentatya hangsúlyozta, hogy **Bogdánffy püspök személyében kiváló példaképet és közbenjárót kap nemcsak a nagyváradi egyházmegye, de a világegyház is.**

Az Angelo Amato érsekkel, a Szenté Avatási Kongregáció prefektusával folytatott tárgyalások eredményeként sikerült rögzíteni a boldoggá avatás helyét és idejét: **a rendkívüli ünnepségre a nagyváradi római katolikus székesegyházban kerül sor 2010. október 30-án.** Ez alkalommal Nagyváradra érkezik Angelo Amato érsek, a Szenté Avatási Kongregáció prefektusa, aki majd a pápai dekrétum felolvasására és bemutatására kap megbízást. A szentmise főcelebránsaként Erdő Péter bíboros-érseket kérte fel a nagyváradi római katolikus egyházmegye főpásztora.

A boldoggá avatás előkészítése, a központi és kerületi rendezvények programjának megbeszélése végett május 10-én, hétfőn Nagyváradon a püspöki palotában találkoznak a kerületi esperesek és a szervezőbizottság tagjaiként kijelölt személyek.

(*Megjelent a Vasárnap-ban, 2010. május 16-án*)

(Emlékeztetőül: Nagyváradon 1192. február 2-án volt hasonló horderejű egyházi esemény, amikor a városalapító László királyt avatták szentté.)

Fodor József

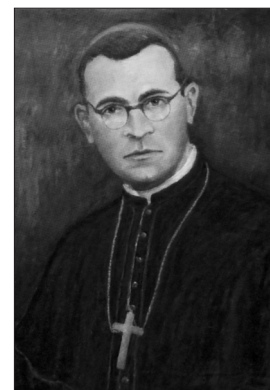
Isten szolgája Dr. Bogdánffy Szilárd rövid életrajza*

Isten szolgája *Dr. Bogdánffy Szilárd István* 1911. február 11-én született a Torontál megyei Feketetón, (akkor Jugoszlávia) Szerbiában. Édesapja egy jeles örmény nemesi család sarja volt, ebesfalvi Bogdánffy Ignác kántortanító, édesanyja pedig Welebny Aranka. A keresztség szentségében még az évben, március 6-án a csókai plébániatemplomban részesült.

Gyermekkorát 1925-ig Torontálkeresztesen töltötte, majd 1925-ben szülei Temesvárra költöztek a Romulus utca 43. szám alá. A Temesvári Piarista Főgimnáziumban végezte tanulmányait, és szintén Temesváron érettségizett 1929-ben. A teológiai doktorátusig, mindent beleértve, mindig csak színjeles osztályzattal abszolált.

Érettségi után úgy döntött, jelentkezni a nagyváradi Teológiai Főiskolára. 1929. szeptember 1-én kezdte meg teológiai tanulmányait a Borromeo Szent Károlyról nevezett Teológiai Akadémián, ám rövid idő elteltével Pacha Ágoston püspök, temesvári apostoli kormányzó felismerve igazi értékét a Budapesti Központi Papnevelő Intézetbe küldte.

*Bálintné Kovács Júlia vette át a világhálóról és szerkesztette egybe a 2009-ben minden bizonnyal Fodor József írta prédikációs vázlatot

Isten Szolgája
Dr. BOGDÁNFY SZILÁRD
vértanú, püspök
1911-1953

1929. szeptember 1–1934. június 30-a között itt adatott lehetősége felkészülni fő élethivatásának elsajátítására, a papságra.

Mit is jelentett számára ez a hivatás? Egy egészen sajátos érzést, elkötelezettséget, önátadást szolgálatra, a péteri „Uram, te mindent tudsz, azt is tudod, hogy szeretlek téged” igaz, tiszta szívű megisméltését. Ebben az önátadásban, bár akkor még nem tudta, benne volt az a 19 év múlva bekövetkező életáldozat is, amikor a

nagyenyedi börtöncellában elhagyottan, meggyötörtén megvált földi porhüvelyétől és a Teremtő Istenhez visszatért, mint olyan szolga, aki a „jó harcot megharcolta”, elnyerve az igazság koszorúját, a követendő példakép státuszát, a vértanúság pálmáját.

Hatalmas elszántsággal áldotta meg az Úr, hiszen még ezen élethivatás elsajátítása közben sem tétlenkedett, 1933-ban sikeres hittanári vizsgát tett, még hozzá jeles osztályzattal. Azután eljött 1934. február 5-e, a nagy pillanat életében, amikor is Nagyváradon diakónus-sá szentelte Fiedler István, Nagyvárad-Szatmár egyházmegyei püspök. Igen, az a Fiedler István püspök, aki később 1934. december 8-án felszentelte Katalin-telepi plébániatemplomunkat a Csodásérmű Boldogasszony tiszteletére.

A szentelés előtt a fiatal levitát a teológiai rektor szólította: „Lépjén elő, aki a szerpapságra kíván felszenteltetni!” És a szentelendők boldogan felelték: Adsum! – Jelen! A nagyváradi püspöki kápolnában ott állt Bogdánffy Szilárd az oltár előtt, három társával együtt Bélteki Ferencsel, Fedorek Imrével és Szörényi Mártonnal. A „Boruljunk térdre!” felszólításra ők négyen nemcsak egyszerűen térdre borultak, hanem teljesen „elertültek” az oltár előtt miközben fölöttük felzengett a Mindenszentek csodálatos litániája. Ekkor teljesen meghaltak a világnak és őszinte szívvel, fenntartások nélkül adták át magukat Jézus Krisztusnak, az őket szolgálatára meghívó Főpapnak. A szentelő püspök kéz föltétele által megkapták a szerpapi rendhez szükséges hatalmat, hogy ezentúl ők is „Krisztus követségében” járjanak és prédikálhassák Krisztus evangéliumának örömhírét, áldoztassanak és segídkezzenek a legszentebb áldozat bemutatásánál. Minden bizonnyal Isten Szolgája itt kérte az isteni Üdvözítőtől azt a hatalmas kegyet, miszerint „... fogadd el Uram élet áldozatomat és segíts kegyelmeddel, hogy egy életen át hűségesen szolgáljalak”, amit rövid élete során nemcsak megkapott, de alázatos cselekedeteivel kiválóan meg is szolgált.

A teljes beteljesedés, 1934. június 29-én volt. Ekkora készült el a Liziói Kis Szent Teréz tiszteletére épített váradoSSI plébániatemplom. Fiedler István püspök pedig azzal akarta emlékeztetesebbé tenni a templomszentelést, hogy azon a nyáron mind a diakónus, mind a papszenteléseket ott végezte. Így, bár kissé rendhagyó módon, a már diakónus Bogdánffy Szilárdot is itt, a frissen felszentelt plébániatemplom falai közt

szentelte pappá. Ez a beteljesedés, ami Harsányi Lajos papköltő „A levita énekel” című versében oly szépen meg van írva, akkor, abban a pillanatban valóssággá válni látszhatott:

*„Engem az Úr ragadott el magához,
Ő tette szent palástját vállaimra.
Azóta látok minden égi titkot,
Enyém az arany, tömjén és a mirha.”*

Az arany és a tömjén mellett valóban megkapta a keserű mirhának is olyan mennyiségét, amely a vértanúsághoz sajnos elégséges volt. De ekkor még csak az arany és tömjén látszott, mert az volt elérhető közelségben. Az egyházi rendnek ebben a második fokozatában két „főhatalmat” kapott: a Krisztus nagyapénteki keresztáldozatának vérontás nélküli megismétléséhez, a szentmise bemutatásához szükséges hatalmat, valamint a szentségek kiszolgáltatásához szükséges hatalmat, hogy a keresztség szentségében újjá szülje a keresztelendőket, hogy Isten gyermekei és a mennyország örökösei lehessenek, a bűnbánat szentségében visszaadja a bűnök szennyétől bepiszkított hófehér ruhát, hogy a szentáldozásban Krisztus valóságos szent testét és véréát adja mindazoknak, akik Krisztussal szorosabb egységben kívánnak élni, hogy a házasság szentségének a kiszolgáltatásakor ott álljon az életbe induló fiatalok mellett, és az Úr áldásával megerősítse őket, hogy a házasság szentségében a Mindenható Isten teremtoi tevékenységének a folytatói legyenek, hogy a betegek kenetében az üdvösség olajával megvigasztalja mindazokat, akik testi betegséggel terheltlen élnek, avagy az örök élet kapujában állnak és bebocsá-

tást kérnek az élet és halál Urától, valamint szükség esetén akár a Szentlélek Úristen pünkösdi erősítő kegyelmét is közvetítse a bérmlás szentségében...

A nemzetek apostola Szent Pál a keresztény papság lényegéről, méltóságáról és hivatásáról röviden és tömören szólva azt az ércebe önthető mondatot írta le I. Kor. 4,1-ben: „Úgy tekintsen miniket az ember, mint Krisztus szolgáit és Isten titkainak sáfárait”. A pap Krisztus szolgája és eszköz az isteni Megváltó kezében, hogy folytassa Krisztus megváltó művét az idők végéig. Mi több, a pap joggal nevezhető „alter Christus”-nak, (második Krisztusnak), mert Krisztus személyét képviseli küldetése alapján: „Amint, engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket” (János 20,21). Pappá szentelése után az első ünnepélyes szentmiséjét Temesváron mutatta be 1934. július 1-én. Mottójául Szent Lukács evangéliumának első fejezetéből, a Szűzanya Magnificatjának első mondatát választotta: „Magasztalja az én lelkem az Urat”. Az első misés emlékképe pedig, amely örökre fennmaradt, nagyon is jellemző Bogdánffy Szilárd lelkületére: Assisi Szent Ferenc, a hozzá lehajló Krisztust átöleli. A kép hátoldalára pedig egykori tulajdonosa ezt írta: „Szeretet kereszt nélkül lehetetlen, kereszt szeretet nélkül elviselhetetlen!”

Miután levezette emlékezetes szentmiséjét, főpásztor Fiedler István püspök úr Szatmárnémetibe helyezte a Bölcséleti és Hittudományi Főiskolára, hogy ott tanárként oktassa a felnövekvő fiatal papi nemzedékeket. Kispapjainak igyekezett igazi atyja lenni. Gyakran idézte Boldog XI. Pius pápa „A katolikus papságról” kezdetű apostoli körlevelét, amelyben a pápa ezt írja: „Nagy

és fönséges a papi méltóság. Magasztos díszét nem mocskolhatja be egyes papok emberi gyarlóságából elkövetett siralmas eltévelyedése. Keveseknek bűne nem boríthatja homályba számtalan kitűnő papunk erénnyel, tudománnyal, vallásos buzgósággal, mi több, vértanúsággal szerzett dicsőségét.”

A tanításban mindig magasra állította a mércét, mert a papi méltóság – mondotta –, megköveteli azt a magas szellemiséget, lelki tisztaságot és erkölcsi szeplőteleniséget, amely a papi hivatás magasztosságának és szentségének megfelel. Ha tanítványai nem értették meg az előadásokon az elmondottakat, szobája ajtaja mindig nyitva állt és a legnagyobb szeretettel és türelemmel, akár egy órán át is képes volt magyarázni, míg a növendék meg nem értette az elmondottakat. 1935. szeptember 1-től Fiedler István püspök visszarendelte őt Nagyváradra és az akkor frissen Rómában doktorált Dr. Hosszú Lászlóval, aki a Szent László plébániára kapott kápláni kinevezést elhatározták, hogy a kisebbségi magyar ifjúság ügyéért megpróbálnak valamit tenni. Felkarolták a Cserkészetet, a Szívgyárdát, a Mária Kongregációt, valamint a Legényegylet munkájában is tevékenyen kivették részüket. Rövid idő adatott kettejük együttes munkájára, mégis ezen rövid idő alatt, sikerült több olyan fát ültetniük a katolikus szellemiségbe, amelyek évek múlva is hozták még termésüket. Ugyanebben az időszakban kezdődött hittanári korszaka is a nagyváradi állami fiúgimnáziumban, illetve a Szent Orsolya zárda tanítónőképzőjében.

Hogy milyen tanár is volt Bogdánffy Szilárd? Az egykori nagyváradi görög

katolikus püspök Hossu Vasile, aki azon szerencsések közé tartozott, hogy tanítványai közé tartozhatott, így mesélt erről: „Valósággal rajongtunk érte, boldogok voltunk, amikor valamelyik tanárunk hiányzott, és Bogdánffy jött be órát tartani. Mindig élmény volt őt hallgatni és nála felelni, mert lehetetlen volt, hogy valamit „ki ne húzzon” a diákból. Ilyenkor néhány jó jegyet kaptunk. Sokszor mentem hozzá, mert számtani ismereteim nem voltak elégségesek, buktam is egyszer. Őneki köszönhetem, hogy egyházunk 1948-as megszüntetése után, számtan tanárként kereshettem meg a mindennapi kenyeremet. Boldog vagyok és szerencsésnek érzem magam, hogy ismerhettem és növendéke lehettem.”... „Amikor bejött a Gojdu líceumba helyettesíteni valamelyik tanárunkat, csupán megkérdezte a diákoktól, hogy hol tartanak az anyaggal, és mintha csak akkor hagyta volna abba az előadást, zökkenőmentesen folytatta, úgy ahogy a tankönyvekben benne volt. Mindegy volt számára, hogy humán vagy reáltárgyról volt szó. Mindegyikben otthonosan mozgott.” Még néhány diákjának emlékében így él Bogdánffy Szilárd:

Gyenge Barna, nyugalmazott tanár: „Nem tett különbséget a különböző vallások között. Mindenkit egyformán szeretett, segített. Felnéztünk rá. Szerettük mindannyian kivétel nélkül. Szent volt.”

Kristófiné Hoványi Judit művésznő: „Az Orsolya Gimnáziumban mindnyájan szerettük. Olyan világosan tanított, igazságos, de ugyanakkor szeretetteljes volt. Szégyelltük volna, hogy ne tudjunk nála felelni. De ez nem félelem volt, hanem szeretet-megnyilvánulás.”

Dr. Béles Ilona gyermekorvos: „Fifinek becéztük. Rajongásig szeret-

tük és ő is szeretett minket. Soha senkit sem bántott meg, a legkisebb mértékben sem. A szegényeket különösképpen szeretete, segítette. Biztosan Szent volt.”

Dr. Esszenyeiné dr. Széles Mária teológiai tanár, református lelkész: „Szilágyosmlyói református kislánként kerültem be a nagyváradai Szent Orsolya Rend gimnáziumába, katolikus osztálytársaim közé. De soha különbséget nem tett közöttünk azért, mert én református voltam. Ugyanaz az elvárás, követelmény, de talán több figyelem és szeretet volt, amit tőle kaptam.”

Mons. Dr. Dászkál István egykori ordináriusunk is növendéke volt, ő mondta róla: „Számomra példakép volt. Annál inkább, mert én ő utána mentem a Budapesti Központi Papnevelő Intézetbe. Igyekeztem megfelelni az általa felállított követelményeknek én is. A tanulásban sikerült, de a lelkiekben messze előttem járt. Nem szoktam nagy szavakat mondani, vagy másokat tömjenezni, de Ő szent volt. Naiv, gyermekded lelkülettel rendelkezett, bízott az emberekben. Ez sokszor kárára volt. De nem sajnálta sohasem, hogy másokhoz jó volt.”

Bogdánffy nem csupán hittanára volt az Orsolya Gimnáziumnak, de egyben lelki vezetője is. Megalapította a volt orsolyita növendékek számára a Szent Orsolya Harmad rendet, amely római jóváhagyást is kapott és mindmáig vannak tagjai Nagyváradon. Közben írt a Szív és az Apostol folyóiratokban, lelkes írásain keresztül terjesztve az evangélium magvát diákjai körében. Ezek az írások nagyobbrészt katekézisek és liturgikus írások voltak. Vasárnapi szentmiséit mindig diákjaiért és betegeiért ajánlotta fel. Diákjai mellett annyira

kitartott, hogy kész volt akár tanártársait is figyelmeztetni esetleges tévedéseikre, vagy nevelési módszereik tarthatatlanságára. Az egyik orsolyita tanárnő azzal dicsekedett, hogy ő nagyon szigorú és megköveteli növendékeitől a teljes és pontos tananyag elsajátítását. Ezzel magyarázta azt, hogy az egyik osztályban többeket is megbuktatott. Mikor ezt Bogdánffy meghallotta, így fogadta a dicsekvő tanárnőt: „Kedves Máter, tudja Ön, hogy mi ez? (a sok bukás) Az Ön tanári diplomája! Nem buktatni kell, hanem úgy tanítani és leadni az anyagot, hogy a diák értse is azt, amit tanul. Ez pedig a tanáron múlik, elsősorban.” Ő ilyen tanár és nevelő volt, mert élte azt, amit az angyali doktor, Aquinói Szent Tamás ír:

„A papi rend méltó gyakorlásához nem elégséges a közönséges jóság, hanem kiváló jóság kell hozzá – úgy, hogy az életszentség érdemében is kimagaslók legyenek, akik a papi rend fölvétele által a nép fölé kerülnek.” Azt is tudta, hogy semmi sem támogatja annyira célja elérésében, mint az, hogy az általa hirdetett törvényeket a saját életében valósítja meg. Nagy Szent Gergely pápa ezt így fogalmazta meg: „Az a szó könnyebben hatol be a hallgatók szívébe, amely mellett a tanító példája is tanúskodik, mert amit szóval tanít, azt szemlélteti is.” 1937-ben, hogy a román előírásoknak megfeleljen és továbbra is tanárként működhessen a balázsfalvi görög katolikus teológián licenciatust szerzett. Főtárgya a hittan volt, mellék-tárgya pedig a latin nyelv.

Egyre rosszabb idők következtek. A Trianon utáni magyar kisebbség helyzete szinte elviselhetetlenné vált Erdély szerte. A hírhedt Ghibu törvény elvette

iskoláink egy részét, vagy megvonta a nyilvánossági jogot tőlük, a nagyváradai Premontrei Főgimnáziumot bezárták, a rend javait államosították. A kisebbségi sanyarú sors, a mindennapi megaláztatás tette sarkalta az embereket. Bizakodtak a költővel, hogy

„Még jőni kell, még jőni fog
Egy jobb kor, mely után,
Buzgó imádság epedez
Százerek ajakán.”

És megindult a szervezkedés. Civilek és egyháziak egyaránt. Nem a többségi román nemzet ellen, hanem a saját maguk jövőjének a biztosítására, hogy az alkalmas időben, az alkalmas helyekre megfelelő embereket állíthassanak, amikor a politika szekerének kereke úgy fordul, mert várható volt a trianoni határok változása. Ebbe belekeverték őt is, s bár neki semmi része sem volt ebben a szervezkedésben, neve mégis felkerült a listákra. És persze mindig volt besúgó, aki elárulja őket, így megtalálták a névsort és a fegyvereket. Ekkor, 1939 novemberében, állították félre Fiedler István püspököt, 29 papot és 10 civilt bezártak, majd még karácsony előtt áttették őket a magyar határon. Dr. Lestyán Andre akkori székesegyházi plébános ezt írta a História Domusban: „A titkos és tilos szervezkedés miatt Kolozsváron még mindig letartóztatásban lévő foglyokról ma (1939. december 21.) az a meglepő hír érkezett, hogy 29 papot és tíz világit áttettek a határon. A váradi megye ezzel hét papját veszítette el, és pedig dr. Köpf Károly palotai plébánost, dr. Hosszú László kárásztelki adminisztrátort, Schönstein (Szörényi) Márton zsbói helyi káplánt, dr. Bogdánffy Szilárd Gojdu líceumi hittanárt.”

Bogdánffy ott sem töltötte semmittevéssel az idejét. 1940. január 1-től hitoktató lett a budapesti Ranolder Intézet Tanítóképzőben és Leányiskolában (a Vincés Nővérek Intézete). Közben egyetemi tanulmányi szigorlatot is tett június 23-án filozófiából és dogmatikából. Nagy örömként érte az 1940-es bécsi döntés, Észak-Erdély visszacsatolása az anyaországhoz, mert ez azt jelentette, hogy jöhet újra haza Váradra száműzött társaival együtt.

Az új apostoli kormányzó, Márton Áron gyulafehérvári püspök 1940. szeptember 15-ével kinevezte teológiai tanárnak a Nagyvárad Papnevelő Intézetbe, ahol az erkölcs tantervet vette át és egy hónap múlva lelki vezetői kinevezést is kapott. Rendkívül nagy kitartással végezte mindkét munkáját, de mindemellett boldogan segédkezett mindenütt, ahová csak hívták. Dr. Schriffert Béla apostoli kormányzó helynök jól ismerte Szilárdot és tudta, hogy számára öröm a lelkipásztorkodás, de a betegek gondozása is, ezért 1940. október 15-től kinevezte a Nagyvárad Vármegyei Közkórház és Elmegyógyintézet lelkészének is. Mindezek közben 1943. június 26-án a budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Egyetem Hittudományi Karán doktori fokozatot szerzett. Doktori disszertációjának a címe: A szinoptikus apokalipszis. (Galambos Ferenc szatmári nagyprépost őrizte meg és adta át a nagyvárad püspökségnek.)

Hatalmas, erős fizikummal áldotta meg az ég, kisportolt alkattal, egy igazán nagy munkabíró képességgel rendelkező fiatal ember volt, pedig 1943-ban még alig töltötte be a 32. életét. Teológiai tanár, kórházi lelkész, ifjúsági nevelő és 1944. november 26-ától a

kormányzó püspök kinevezésével a Premontrai Főgimnázium tanára is. Közben embertelen idők következtek. Háború, bombázások, nyomor, éhínség, félelem, a zsidók deportálása a hitleri és nyilas rémuralom idején.

Már írtuk, hogy politikába sohasem ártotta magát. Ez egészen távol állt lelkületétől. Mégis itt kivételt találtunk. Mert a zsidóüldözés idején tanár társával együtt a Várad Papnevelő Intézetben több zsidót, vagy zsidó származású egyént bújtattak, egyeseket reverendába öltöztettek, kispapokként tartották őket nyilván, akik közül valóban lett katolikus pap is. Így minden dicsekvés nélkül elmondható, hogy itt Nagyváradon is megtett a katolikus egyház mindent, amit csak tehetett, hogy megmentse azokat, akiket üldöztek csupán nemzetiségük miatt. Lehet ma is látni az anyakönyvekben, hányan tértek át a katolikus vallásra ebben az időszakban.

A háború borzalmai után újraindult a teológiai, a középiskolai oktatás és ő rendületlenül állt a vártán és végezte mindazt, amivel főpásztorai megbízták. Diákjai leveleztek vele, értesítették hogy- és hullétükről, sorsukról. A kispapokat nyaranta felkereste személyesen, írásaival, leveleivel egyaránt. Egy egész köteg levelező lapot hozott el egy egykori növendéke, amelyek mind neki voltak címezve. 1944-ben a szatmári püspöki palotát bombatalát érte. A palota pincéjében kialakított óvóhelyen lévő központi papság mind meghalt. Ekkor már dr. Scheffler János, az egykori teológiai tanártárs volt a püspöke Szatmárnak és apostoli kormányzója Nagyváradnak. Felkérte Bogdánffy, hogy jöjjön Szatmárra, mert jól ismerte munkabírárságát, lelkiismeretességét, ügyszeretetését.

Scheffler püspöknek egy olyan egyénre volt szüksége, aki mindenben hivatása magaslatán állt. Bogdánffyban mindazt megtalálva kinevezte a szatmári püspöki aulában titkár-igazgatónak és mind a két egyházmegye tanácsosának. Mindezek után 1947. december 6-án, még a szatmári küsszeminárium gondnokává is kinevezték. Itt lett tanítványa nyugalmazott püspökünk Tempfli József Öccellenciája. Ő mondotta el, hogy a nincstelenség, éhínség évei voltak ezek a háború utáni esztendőik. Nem volt kenyér, cukor és semmiféle élelem. Reggelente hagyma teát kaptak a küsszemináriumban valami összeégett csirizes kenyérfélével. Az összeégett részt levágták, mert csikorgott a foguk alatt. Amikor ezt Bogdánffy meglátta, azt kérdezte: Ezt, ti Fiúk, nem eszitek meg? – összeszedte és a püspöki asztalnál ő maga megette. Scheffler püspök kérlelte, hogy egyen rendes kenyeret, mert a püspöki asztalon csak volt efféle, de ő udvariasan visszautasította azt mondván, neki ez is jó és ette tovább a szénné égett kenyér héját.

Ebben az időben már dühöngött javában a „proletáriátus”. A kommunista hatalom agitátorai mindenféle megjelentek. Mindenféle hazugságokat fogtak az egyházakra és papokra egyaránt. Ezzel elkezdődött a több mint 40 esztendeig tartó istentelen-ateista rémuralom regnálása. A papnevelő intézetek bezárása, a szerzetesrendek megszüntetése, az egyházi iskolák államosítása, az egyházi vagyon elkobzása, a nagyvárad püspöki palota erőszakos elfoglalása és több mint ezer görög menekült, fiatal gyerekkel való feltöltése, nem különben a püspökség állami megszüntetése, főesperességgé való degradálása, a papok bebörtönzése, illetve deportálása.

Bogdánffy 1949. február 14-én titokban szentelték püspökké a bukaresti nunciatura épületében Gerald Patrick Aloysius O'Hara nuncius érsek (Savannah, Amerikai Egyesült Államok) által. Amikor a nacionalista-kommunista rezsim megerősödése által a római katolikus egyházat beakarták olvasztani a nemzeti egyházba, ezáltal elszakítva Rómától és a pápától, Bogdánffy Szilárd bátran szembefordult és megtagadta azt. Ezért 1949. április 5-én, amikor Szatmárról Váradra utazott, Várad közelében letartóztatták. Kegyetlen bírái 12 év börtönnel sújtották vakmerőségét, Istenben való töretlen hitét, kitartását. 1949. szeptember 3-ig a nagyvárad Securitate fogságában volt, majd az ország több kegyetlen börtönét megjárva, 1951-ben a Jilava-i, majd a máramarosszigeti börtönökbe szállították. Itt, a máramarosszigeti börtönben ismert meg társa, Ioan Ploscaru görög-katolikus püspök, aki így vallott azokról az embertelen körülményekről könyvében, a „Lánc és Terror”-ban, amiben részük volt:

„Emlékszem, 1951. február 2-a volt. Több milicista lépett a cellánkba a börtönigazgató kíséretében. Suciú püspök úr az ágyon feküdt erőtlően, szinte már múmiává aszalódva.

– Kelj fel, de azonnal! – rikoltott rá egy milicista. – Mindenki arccal a falnak, azonnal vetközzön le!

A mi cellánk, amely egy raktárhelyiségből lett kialakítva, az egyik legnagyobb cella volt az összes közül. Hideg volt, mint egy jégverem, mert az a kevés fa, és amit adtak, képtelen volt egy csöppnyi meleget is szolgáltatni ebben a kietlen, magas teremben. Levetettük hát a ruháinkat, egy kupacba dobtuk,

miközben vacogtunk, remegtünk a hidegtől. Nehéz tél volt az ez évi.

– Egy fűszál se kerülje el a figyelmeztetést! – parancsolta a börtönigazgató, miközben a „fogd meg”-jei a legalapobb vizsgálatnak vetették alá az összes ruhaneműinket. Néhányan a matracokat kezdték rángatni, felforgatni, miközben mi továbbra is ott álltunk megdermedve, arccal a falnak. Suciú püspök már alig állt a lábán. Nem értettük mit keresnek oly sokáig, oly alaposan, főként mert minden ruhaneműt többször is végigkutatnak, áttapogattak, mígnem az egyik ruha sokadik vizsgálata közben, az egyik milicista megszólalt:

– Kíé ez a ruha? – Kezében egy törött, apró ceruzahegyet tartogatott.

– Az enyém. – Felelte csendesesen Bogdánffy.

– Azonnal mondd meg, hol a ceruza többi része? – Fenyegetőzött a milicista.

Meglepetésünkre Bogdánffy Szilárd nyugodtan odament a matracához, kótárszott egy kicsit és előhalászott egy 10 cm körüli apró kis ceruzacsonkot.

– Hol szerezted?

– Az udvaron találtam.

Ezzel a cellakutatás véget is ért. Majd egy órát tartott, mi pedig teljesen megfagytunk a hideg teremben ruhátlanul. Suciú püspök már csak segítséggel tudott visszamenni az ágyáig. A börtönparancsnok mindenki nevét megkérdezte, majd Bogdánffy és Bele felé mutatva mogorván megszólalt:

– Te és te mentek a sötétbe! A „sötét”, egy 2x2 méteres ablaktalan, fény nélküli szoba volt, középen egy lánccal a padozatán, amire olykor a foglyokat ki is kötötték. Csak fehérneműben, mezítláb zárták ide a rabokat a teljesen fűtetlen helyiségbe és olykor még egy-két ve-

der hideg vizet is bedobtak, hogy le se lehessen ülni. Az élelem adagot is felére csökkentették. Hideg, sötét, éhezés, egész nap ácsorgás, egyszóval tudtuk mi vár azokra, akiket sötét zárkára ítélték. Elszörnyedtünk a gondolatra, hogy Bogdánffy és Bele ilyen sorsnak lesznek kitéve.”

1953 április első napjaiban a Capul Midia (Fekete tengeri kikötő) börtönbe vitték, majd 1953. augusztus 16-án átszállították a nagyenyedi börtönbe, annak 120-as cellájába. A többszöri verés, a nélkülözés, a hideg miatt ekkor már súlyos beteg volt, komoly tüdőpanaszokkal. Szeptember utolsó napjaiban a betegszobába szállították teljesen legyengült állapotban, tüdőgyulladással, magas lázzal. Tanúk állítása szerint volt gyógyszer, de egy bizonyos Dr. Ranca nevezetű „börtön orvos” nem adott neki, mondván: nem kár érte, ha meghal, a nép gyilkosa. Október 2-án kegyetlen „hóhérainak” köszönhetően megvált földi porhüvelyétől és meggyötört, de hitében törhetetlen lelke a Teremtő Istenhez visszatért a nagyenyedi börtön betegszobájából, ha ugyan lehetett ezt betegszobának nevezni. Október 4-én este 7 órakor szállították el holttestét és temették el a „három jegenye” elnevezésű rabtemetőbe, amelynek helyén ma már gyár áll. Isten szolgája Dr. Scheffler János püspök ezt írta róla Körösbányán 1951. március 12-én: „Tegnap, neve napján kegyelettel gondoltam Milviusra. Az Isten fordítson mindent javára, hiszen ő valóban istenszerető férfiú. Bízom benne, hősként tér vissza szolgálatába”.

A Nagyváradi Káptalan 1993. október 8-án Tempfli József megyés püspök úrtól kérte, hogy indítsa be boldoggá avatását Isten szolgája Dr. Bogdánffy Szi-

lárdnak, amit a Püspök Úr Őexcellenciája meg is tett és 1400/1993. december 17-i levelével felterjesztette az ügyet a Szentté Avatási Kongregációhoz Rómába, ahonnan 1994. február 4-én keltezett 1948–1/94 számú leirattal jóváhagyó választ kapott.

Így a boldoggá avatás hivatalosan meg is indult azzal, hogy a Püspök Úr felkérte P. Szőke János szalézianus atyát, hogy legyen ennek az ügynek is a posztulátora Rómában, valamint Mons. Fodor József általános helynököt promotor iustitiaenek nevezte ki. Előzőleg Bálint Lajos gyulafehérvári érsek hozzájárulását adta ahhoz, hogy – mivel a gyulafehérvári egyházmegye területén temették el, ezért az egyházjog szerint ő is illetékes – a per reá eső részét is Várad folytathassa le. Ezután indult meg a tanúk kihallgatása és az adatok, tárgyak, levelek, írások, könyvek gyűjtése. 1995 májusában a Posztulátor Atya Vértanúink – Hitvallóink címen folyóiratot

indított, amelyben Mindszenty József hercegprímás, Márton Áron gyulafehérvári, Dr. Scheffler János szatmári és Dr. Bogdánffy Szilárd váradi püspök szentté avatásáról írt.

Bogdánffy Szilárd vitte a keresztjét, mert tudta, hogy a keresztet nem lehet letenni, csak vinni Krisztus után. Kérem, hogy minden szentmise végén imádkozzák az erre a szándékra 1994-ben jóváhagyott imádságot, amely így szól: „Urunk Jézus Krisztus, a Te példádát követte szolgád Szilárd püspök is, amikor másokat az igazságra tanított, alkalmas és alkalmatlan időben egyaránt. Ezért a vértanúság pálmája lett osztályrésze Isten országának ellenségei részéről. Kérünk Urunk, közbenjárására add meg, mindnyájunk számára azokat a kegyelmeket, amelyekért bizalommal esedezünk. Engedd, hogy mielőbb nemzetünk szentjei és boldogjai között tisztelhesük őt. A mi Urunk Jézus Krisztus által. Amen.”

Örmény sátor az Ízek utcájában

A Budapest Főváros II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat 2010. június 12-én a Millenáris Parkban rendezett örmény gasztronómiai kóstolója és közösségi találkozója igen nagy számú érdeklődőt vonzott

Kiss Ferenc (Dés)

Korai adatközlők és adatok az örmények hazai jelenlétéről

(2. rész)

Az örmények korai erdélyi megtelepedésének bizonyítékai azok a helységek, falvak, amelyek e népcsoport nevét évszázadok óta viselik.

Ezek között van *Marosörményes*, Ormenis, Örményes (Torda-Aranyos megye, napjainkban Fehér megye). Nevének változatai 1291-ben terra Eurmanus, 1538. poss. Ewrmenijas, 1550. Ewrmenyes, 1520. Eormenies, 1694. Eorményes, 1733. Örményes, 1850. Urmenyis, 1854. Örményes, Urmensis.

(*Coriolan Suciu: Dictionar istoric al localitatilor din Transilvania II. Bucuresti, 1968. 370.*)

Ormány, Orman, Armenen, (Szolnok-Doboka megye, napjainkban Kolozsvár), 1292-ben Ormany, 1312. poss. Vrman, 1333. villa Orman, 1385. Ormany, 1473. Ormand, 1551. Ormán, 1593. Ormany, 1733. Ormány, 1854. Ormány (Suciu. II. 19.)

Örményszékes: Armeni, Urmenen, Armenen (Szeben megye), 1319. villa Ermen, 1388. poss. Zekes, 1398. Bolgarzekes, 1408. Zeekes, 1519. Ermenzegey, 1733. Eorményszékes, 1750. Örményszék, 1760–1762. Örményszékes, 1850. Örmény Székes, Armény, 1854. Örményszékes,

Gyerekek örmény népviseletben

Urmenen, Armeni (Suciu, I. 342.)

Szászörményes, Ormenis, Urmenis, Irmesch (Kis-Küküllő megye, napjainkban Maros megye). 1319. villa Ermen, 1347. rector ecclesiae de Eurmenes, 1405. poss. Seu villa Ewrmenes, 1415. ewrmenyes, 1453. index de Orminis, 1492. poss. Ermenyes, 1587–1589. Eormjnyes, 1750–1762. Szászörményes, 1850. Örményis, 1854. Szász Örményes, Irmesch, Ormenis. (Suciu, II. 19.)

Mezőörményes: Urmenis, Ormenisul de Campie (Kolozs megye, napjainkban Beszterce-Naszód megye), 1319. poss. ermanus, 1329. Ewrmenes, 1332. sacerdos de Hermenus, Ormenus, 1369. Eurmenes, 1415. Kenezius et volahi de possessione Ewrmenes, 1455. Ewmnes, Ewrmenes, 1480. kenez juga de ewrwenes, 1506. Ewrwenyes, 1638. Eörménies, 1639. Eormenes, Eörményes, 1733. Örményes, 1760–1762. Mező örményes, 1850. Örményis, 1854. Örményes, Ormenis. (Suciu. II. 220.)

Örményes: Bükkörményes, Urmenis, Urminis, (Középszolnok megye, mai Szilágyszentmiklós) 1391. Ewrwynys, Örvényes, 1484. Erwenes, 1475. Hermenyes, 1543. Ewrmenyes, 1549. Eormenyeos,

1570. Eörményes, 1595. Eörményes, 1604. Ormenyes, 1760–1762. Örményes, 1850. Irminyis, 1854. Örményes, Ormenis. (Suciu. II. 220.)

Örményes: Armenis (Krassó-Szörény megye) 1428. Eörményes, 1430. Ermenis, 1447. ewrmenis, 1467. Ermenes, 1480. Armenyes, 1501. Jarmentes, 1531. utraque Erményes, Armenes, 1613. Alsó Eorményes, Felső Eorményes, Armenes, 1627. Eörményes, 1690–1700. Orminyis, 1769. Armönis, 1789. Armönisch, 1791. Armoenisch, 1829. Armenis, Armönisch, 1840. Armenisch. (Suciu. I. 342.)

Ürmös: Ormenis (Brassó megye), 1733. Örményes, 1750. Ormenyes, 1760–1762. Ürmös, 1850. Örményis, 1854. Ürmös, Ormenis. (Suciu. II. 19.)

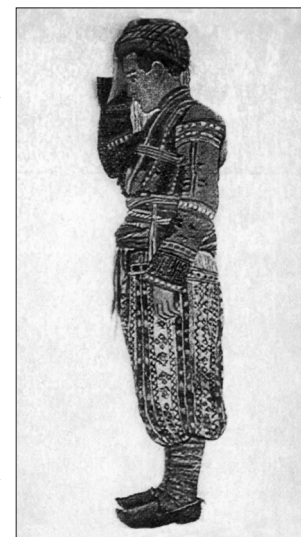
Az örmények erdélyi folytonossága mellett teszi le a voksot az is, hogy Lukácsi Kristóf 1867-ben örmény feliratú sírkövet talált Csíkszépvízen, mely 1573 évszámot hordott és az, hogy az 1600-dik október 25-én Lécfalván tartott országgyűlésen törvény hozatott, mely szerint a görög és örmény kereskedők az országból kitiltattak. (Lukácsi Kr. i. m. 248.) A későbbi évtizedekben, a székelyföldi városokban mind gyakrabban tűnnek fel a Moldova felől érkező örmény betelepülők, akik mintegy előhírnökei voltak a század második felében megindult népvándorlászerű beköltözésnek.

Az örmények 1672-ben és az utána következő

években bekövetkezett felelősségű erdélyi megjelenése és letelepedése többször is ellentétek kialakulásához vezetett, amelyek azonban sohasem idézték elő megtorló intézkedések foganatosítását. A korabeli erdélyi városi jegyzőkönyvek szövege bizonyítja, hogy az életrevaló, agilis örmények a kereskedelmi életben való részvétele a gazdasági versengés kiélezését hozta magával. Amint a szemfüles örmények a kereslet és kínálat szempontjából kedvező esemény neszt vették, azonnal a helyszínen teremtek, hogy a piaci valóságokban rejlő lehetőségeket a maguk előnyére fordítsák. Az adás-vétel és a kereskedelmi élet nagyfokú személyi és társadalmi mobilitást igényelt, ami rövid időn belül az örmények széleskörű földrajzi szórásához vezetett. Így alakultak meg Gyergyószentmiklósról, Besztercéről, Csíkszépvíztől, Peteléről, Bátorról és később Szamosújvárról és Erzsébetvárosból kiindulva Dés,

Bethlen, Magyarláp, Nagybánya, Visó, Tácsó, Máramarossziget, Szilágysomlyó, Torda, Szatmár, Bobchida, Kolozsvár, Marosvásárhely, Kézdivásárhely, Székelyudvarhely, Gyulafehérvár, Topánfalva, Abrudbánya kisebb örmény kolóniái, melyek az ottani lakosság mindennapjainak életébe újabb szint és lendületet vittek.

Az örmények sikeres szereplése Erdély kereskedelmi életében a gazdasági versengés kiélezéséhez vezetett.

Ifjú örmény népviseletben

Folytatjuk

Kónya-Hamar Sándor

Száz éve született Demeter Béla*A gazdaságpolitikus szakíró, falukutató, szerkesztő és jelentéstevő megbízott (3. rész)*

1931 nyarán báró Bánffy Ferenc birtokán (Csomafája, Doboka, Kide, Kendilóna, Kolozsborsa) Mikó Imrével, Debreczeni Lászlóval és Venczel Józseffel együtt végez faluszociológiai adatgyűjtést és felméréseket. A feldolgozott adatokra, illetve Dimitrie Gusti bukaresti szociológiai intézetétől kapott anyagokra támaszkodva és hivatkozva írta meg *Az erdélyi falu és a szellemi áramlatok* című munkáját. Ebben már összekapcsolja a szociográfiát és a riportot a nagyobb hitelesség és hatékonyság jegyében. A mindössze 36 oldalas füzet öt kis fejezetre tagolódik, figyelemre méltó címek alatt: 1. A falu megközelítése; 2. A vallás; 3. A kapitalizmus; 4. Szociális irányzatok; 5. Útban a cél felé. Üzenet ez egy alakuló új értelmiségi osztálynak, de egyben felhívás is, amely a *Mi a teendő?* kérdésre válaszol. „A falukérdés ma – szól a felhívás – a világ érdeklődésének középpontjában áll. Minden ország ifjúsága foglalkozik vele, az erdélyi román és szász testvéreink éppúgy, mint a magyarországi és csehszlovákiai magyar testvéreink. Ebből a munkából nem maradhat ki az erdélyi magyar ifjúság sem. A romániai magyarság gazdasági alapja: a magyar falu. Amilyen az ő gazdasági helyzete, olyan az egész romániai magyarságé. A romániai magyarság társadalmi alapja: a magyar falu. Ő a legnagyobb tömege, ő lesz a gerince a magyar iparosságnak, munkásságnak és intelligenciának is.

De a magyar falu a romániai magyarságnak a kulturális alapja is. A magyar lélek legősbibb, legmélyebb megnyilvánulását ő őrizte meg és csakis ezekből az ősi megnyilvánulásokból tudjuk kialakítani azt a sajátos erdélyi magyar kultúrát, amely az új szín, új emberi érték az egész világ számára.”

Demeter Béla 1936-tól a Magyar Népközösség és az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület vezetőségének tagja, s ebben az időben szerkesztette ez utóbbi színvonalas szakmai folyóiratát, az *Erdélyi Gazdát*, amely a modern mezőgazdálkodás dolgaiban igyekezett eligazítani a hasznos tanácsokkal ellátni olvasóit. A mezőgazdasági szakoktatás szorgalmazójaként nem győzte eleget hangoztatni, hogy a mezőgazdasági tudományos kultúra, szakértelem és sajtó csak úgy válhat az erdélyi gazdaság utánpótlás nevelő intézményévé, ha az enyedi Bethlen-kollégium, a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola s a Radnóti katolikus gazdasági iskola végzettjei is a mezőgazdasági továbbképzés olyan intézményeibe is eljuthatnak, mint a Festetics-féle Georgikon, vagy a mosonmagyaróvári főiskola, vagy éppen a Nyugat-Európai intézmények.

Különlegesen fontosak azok az írások, amelyekben következetesen bizonyítja, hogy az EMGE-nek meghatározó szerepe volt a demokrácia eszméjének meghonosításában. A szabad választás és önállóság gyakorlatának köszönhető

a testületiségnek az a gondolata, amelynek segítségével az EMGE éppen a két világháború közötti állapotot és körülményeket is túlélte, és intézményesített hálózatával jelen volt az erdélyi magyarság életében.

Közvetlenül a bécsi döntés után, még 1940-ben, Venczel Józseffel együtt megírják visszatekintő, számvető könyvüket az EMGE megpróbáltatásairól *Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület munkája a román impérium alatt* címmel. Demeter Béla a könyv első felének szerzője (3–16. old.). *Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyet szerepköre, célkitűzései és lehetőségei* (alcímek: *A főhatalom változás hatása* (3–8. old.); *Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyet szerepe a megváltozott körülmények között* (8–16. old.) címmel jegyzett tanulmány az „új metamorphosis lényegéről, a nemzetvédelem eszközeiről és irányairól, a százados múlt megidézéséről, új építésről a régi alapokon értekeznek” és eljut a végső számvetésig: az 1844-ben alakult Erdélyi Gazdasági Egyesület „egy évszázad annyi nemzedékének építő munkája most ért el a tetőrákashoz”. Teleki Domokosék kicsiny köre hatalmasan megnövekedett. Mikó Imre szervezést sürgető szavai beteljesültek, az EMGE uralmába vette az erdélyi magyar mezőgazdaság terepeit s bátran elmondhatja, hogy ha formailag nem is, de lélekben, együvé tartozásban, munkában ma az egész magyar gazdaság társadalom gazdasági egyesülete.” (16. old.)

Az EMGE évi kiadványai sorában az Erdélyi Gazda (amely havonta jelent meg 32–64. oldalon) után az Erdélyi Gazda Naptára (szintén Demeter Béla szerkesztésében) következik, amelyről elmondható, hogy a legnagyobb oldal-

számú és legértelmesebb naptár, amely valaha magyar nyelven megjelent. A naptár a haladó gazda mindent tudó kézikönyve volt.

Az Erdélyi Gazda Naptára 1940-ben megjelent soros számában (56. old.) még részletesebben elemzi mindazt, amit a százéves EMGE jelentett az erdélyi gazdaságtársadalom történetében: „Az EMGE ama ritka intézmények közé tartozik, amelyek közel száz éves múltra tekintenek vissza. Ezt a kivételes kort annak köszönheti, hogy az EMGE-et fontos gazdasági és nemzeti érdekek hozták létre, és ezektől az érdekektől soha nem távolodott el. Éppen ezért, amikor az EMGE történetét akarjuk vázlatosan ismertetni, elsősorban azokat a viszonyokat kell feltárnunk, amelyek megalakulása idején uralkodtak, és amelyek megalapozták a szolgálatot.” És végzi ezt a feltárást az *Erdélyi gazdasági helyzete a XIX. század elején*, *Az Erdélyi Gazdasági Egyesület kezdetei* (alcímek: *A megindulás*, *Az első gyakorlati programtervezet*, *Nehézségek 1848 után*, *Gr. Mikó Imre szerepe*) című részekben. Majd rátér az impériumváltás utáni helyzetre és feladatokra. *A hatalomváltás következményei* című részben újraközi *Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyet munkája a Román Impérium alatt* (Bpest, 1940. Patria. 3–6.) közös könyvben megjelent *Az EGE szerepköre, célkitűzései és lehetőségei* című részt, ezzel az érvényes folytonosságot hangsúlyozva, de azt is, hogy az erdélyi magyar társadalom miként csonkította meg az 1919. február 8-i román földreform: „A földreform a magyar nemzeti vagyont érintette, és a főhatalom változás mellett nagy társadalmi problémákat vetett fel: 1. A magyar középosztálynak,

amely főleg az állami életben, közigazgatásban talált elhelyezést, kétségessé vált a megélhetése. 2. A volt nagybirtokos vezetőréteg lába alól kicsúszott a föld. 3. A falusi népfelleg azelőtt a városokban, hadseregben, mint altiszt és gyáripari üzemeknél helyezkedett el, ami az események után hosszú időre lehetetlenné vált. Társadalmunknak tehát jelentős hányada komoly megélhetési gondok elé nézett.”(59–64. old.)

Az új magyar szervezkedés irányai, Az EMGE megújulása részekben való fejtegetés után viszont, *a Vissza a faluba!* jelszavát már azzal a reménnyel erősíti, hogy *Nevelkedik a falu új értelmisége* (66-67 old.), s ezzel a megszervezhető jövő esélyét is megjeleníti.

Az EMGE centenáriumiát készíti elő *Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület munkája 1942–1943* című számvetés. Előszavában Demeter Béla joggal fogalmazza meg: „...ez az egyesület a magyar föld egyik legcsodálatosabb hajtása. Az a társadalom ugyanis, amelynek problémáit műveli, sohasem tekintette ezt az intézményt csupán annak, amivé alapszabályai jelezték, hanem mindig olyanak látta, amivé az erdélyi föld sorsa és annak küszködő magyar népe rendelte. De bárhogyan is változtak a feladatai, – hol gyomirtást végzett, hol a talajt készítette elő a termékeny eszmék számára, vagy átalakult a testvéri közösség mentsvárává, – alapcélkitűzése mindig ugyanaz maradt: a mezőgazdasági népnevelés. Ebben az egyetlen szóban minden benne van. A cél és annak eszköze is. A fejlődés, a jólét alapja a műveltség. Minden magyarnak, akit ezen a tájon a sors a földhöz kötött, tudnia kell, hogyan gazdálkodjék. Munkájának egyre jobb és különb minőségi eredményével

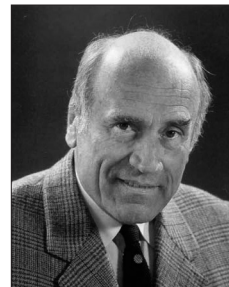
nemcsak az anyagi jólét területén halad, hiszen más az emberi értéke is, más a minősítése is a társadalomban és más a szerepe is a társadalom életében. A falu többé nem az elmaradottságot, hanem a szellemi és lelki tisztasága mellett a legteljesebb és komolyabb életformát is jelenti. Bizonyos, hogy ennek a feladatnak a megvalósulása nemcsak a ma kérdése, hanem a tegnapi éppen úgy, mint a holnapé, mert a műveltség évszázados elmaradottságát sohasem lehet egy-két évtized alatt behozni. Nem lehet különösen akkor, amikor az új építő eszmék, amelyeket be kell oltani a falu lelki életébe, magát a mindennapi kenyér kérdését érintik, tehát az emberi életnek éppen azt a pontját, amelyhez a legmerevebben és görcsösen ragaszkodik. Amit ma biztosnak hisz, azt csak akkor hajlandó megváltoztatni, ha teljes bizonyosságot szerzett a jobb eredményről... Mindez azonban nemcsak az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület gondja. Fel kell vonulnia a társadalom minden szervezett segítő erejének is. Elsősorban az államnak, a földművelésügyi kormányzatnak, hogy a gazdasági társadalom ügyeit igazgassa... De még sok más állami és szabad társadalmi szervezet is van, amely mind a falu kérdéseivel foglalkozik. És így minden olyan állami, vagy társadalmi szervezetnek és intézménynek, amely a falu sorskérdéseit intézi, a legjobb egyetértésben kell együttműködni, mert csak így kapja meg teljes hitelképességét a nép előtt, és tanításai csak így találhatnak biztos követőkre.” Az évjelentés bevezetője végül ezzel zárul: „A jelentés legyen bizonyosságtétele annak, hogy a közösség szelleme alkot Erdély földjén.”(6–12. old.)

Folytatjuk

Bánffy György kapta a Magyar Szabadságért-díjat

Az idén Bánffy György részesült a Magyar Szabadságért-díjban, amelyet a Kossuth-díjas színművész szombaton vett át Gödöllőn. Az elismerést minden esztendőben a Magyar Szabadság Napja előtt adják át. A díjat azok kaphatják, akik az elmúlt évtizedekben nagyban hozzájárultak Magyarország függetlenségéhez, önállóságához, a magyarság megmaradását szolgáló alkotások létrehozásához, tevékenységükkel a magyarság fennmaradását szolgálják – olvasható az MTI-hez eljuttatott közleményben.

Gémesi György, Gödöllő polgármestere, a díj alapítója köszöntőjében elmondta, a mostani díjátadás igazán különleges, hiszen 1991-ben ezen a napon hagyta el Magyarországot az utolsó szovjet katona, és a díjazott számára is kiemelt ünnep, ugyanis Bánffy György június 19-én ünnepli 83. születésnapját.

A színművészt Koltay Gábor, a Magyar Szabadság Napja Alapítvány kuratóriumának tagja méltatta. Röviden felelevenítette jelentősebb film és színpadi szerepeit, valamint azt a munkát, amelyet a magyar nyelv ápolásáért, megőrzéséért végzett.

„A hatvanöt év szolgálati idő alatt első volt mindig annak a tudatnak az erősítése, hogy itt a Kárpát-medencében csak akkor maradhatunk tovább életben, ha legfőbb identitás tudatunkat erősítve, a magyar nyelvvél kötözzük magunkat a röghöz, mint Odüsszeusz az árbochoz” – idézték a szervezők Bánffy Györgynek az ünnepségen mondott szavait.

A színművész röviden szólt azokról az évekről is, amikor MDF-es politikusként tevékenykedett. Mint kiemelte, parlamenti munkáját szolgálatnak tekintette, és első sorban édesapja iránti tiszteletből vállalta, aki Teleki Pál mellett tevékenykedett.

(MTI, 2010. június 19., 21:54)

Rozsos Tamás László

Magányos sírkövek II.

A Gajzágó család sírhelyei Túrkevéen

A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Túrkevéen (az úgynevezett vasút utcai temetőben) a Gajzágó család több ágának sírköve és kriptája – szerencsére még napjainkban is – áll. A címmel ellentétesen azért ezek nem olyan „magányosak”, mint ahogy azt a leírtak is bizonyítják.

A temetőben – hátul a kriptasoron – áll a Gajzágó-Huszka család kb. 4x5 méter alapterületű, portikuszos bejáratánál két oszloppal szépen díszített kriptája, körülötte kovácsoltvas kerítéssel és kb. 1–2 méteres gazzal, szinte kisebb erdővel.

Ennek ellenére, nagy örömeinkre látható volt, hogy a leszármazottak még napjaink-

A elhanyagolt kriptasor a temető végében, balra az első a Gajzágó-Huszka kriptá

ban is látogatják a kriptát (mint később kiderítettem, pld. a Kérészy család tagjai – ők Gajzágó leszármazottak), mert egy viszonylag új vasrács volt felszerelve a bejáratra.

Ez az épület a közelében található, valaha fényűzően megépített kriptákhoz képest szerencsére igen jó állapotban van. Valószínűleg a kriptát 1910-ben építették Gajzágó Jenőné Kuszka Ilona részére. Később több családtag is ide lett temetve.

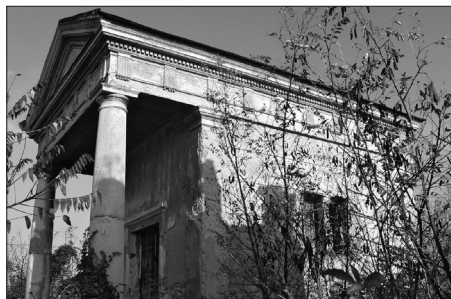
Az alábbi neveket és adatokat jegyeztem fel: Gajzágó Jenő, G.J.-né Kuszka Ilona (1874–1909), Gajzágó Miklós (1900–1939).

Sajnos a temető végében találtam egy teljes emberi csontvázat, amelyet ki tudja melyik kriptából hoztak fel és borítottak ki az erdőnyi gazba.

A temető főút felé eső részében is található, egy alaprajzát nézve nyolcszögletű, kb. 8–9 méter magas kriptá, amit láthatóan szintén látogatnak még napjainkban is, mi-

G. Samyl kriptája, előtérben G. Lukáts sírköve (mellette a szerző), x-el jelölve a távolban a Gajzágó-Huszka kriptá

A Gajzágó-Huszka család kriptája (fotók: Orgován László)

vel belül friss virágot és mécseket találunk. Ez a tény azért említésre méltó, mert Túrkevéen nem él Gajzágó leszármazott.

Ebben a kriptában Gajzágó Samyl és neje, négy gyermekük és egy unokájuk lett eltemetve. Az itt felállított egyetlen nagy márványlapra az alábbi adatok vannak felvéve:

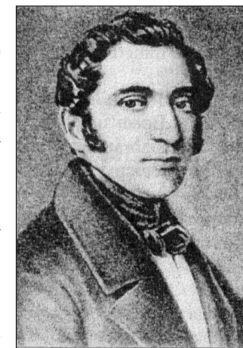
Gajzágó Samyl
szül. 1854. megh. 1906. máj. 26-án
Katicza dr. Szigeti Imréné
szül. 1879. megh. 1915. júli 15-én
Gajzágó Tivadarné sz: Soós Mária
sz. 1896. m.h. 1919
Gajzágó István
szül. 1882. márc. 3. megh. 1927. nov. 26.
dr. Gajzágó Salamon
szül. 1880. nov. 25. megh. 1936. jan. 28.
Sándor Zoltika
szül. 1897. élt 9 hónapot
özv. Gajzágó Samylné sz: Mihály Krisztina
sz. 1861. jan. 19. megh. 1936. szept. 1-én
Gajzágó Tivadar
sz. 1883. dec. 18. megh. 1940. márc. 13.

Ennek a kriptának a közelében található Gajzágó Lukáts sírköve. Megmentése érdekében a 22 600 Ft-os sírhelymegváltás díja megfizetésre került a leszármazók részéről, de erről és a többi sírról a következő számban fogok írni, mint ahogy egy tervezett rokonalálkozó gondolatáról is.

Bálintné Kovács Júlia

Csausz Mártonra emlékezünk

Kétszázhárom éve született, és százötven éve távozott az élők sorából **Csausz Márton** anatómus professzor, aki nemcsak orvosi munkássága révén, hanem mint ösztöndíj alapító és közcélú nemes adományozó is beírta nevét a magyar orvostársadalom történetébe.

Felsőbányán született 1797. augusztus 8-án, egyes adatok szerint 1796. augusztus 8-án. Édesapja Császár Kristóf örmény származású szegény kereskedő volt. Mind a mai napig Felsőbánya egyik nevezetessége a *Csausz-ház*. A gimnáziumot és a két bölcséleti évet Nagyváradon végezte. Orvosi tanulmányait 1815-ben a pesti egyetemen kezdte és 1820. május 6-án ott avatták orvosná.

Gyakorló orvosként működött Pesten, rövid idő alatt a legkeresettebb orvosok egyike lett. 1824. április 4-én az egyetemen orvosi jegyzőnek választották, és ez év végén az orvoskar társas tagjai közé is felvették. Mint helyettes bonctanár, oktató 1827-ben kezdte meg hivatását a pesti egyetemen.

Az 1831. évi kolerajárvány alatt ismét gyakorló orvosként szolgált, naponta 80-nál több beteget látogatott.

Csausz Márton 1834. október 29-én nevezték ki az elemi bonctan tanárának.

Nagy utazóként ismerték, az őszi szünidőt használta fel ismeretei ilyen irányú bővítésére, 1838-ban beutazta Németországot, később Belgiumban, Hollandiában, Franciaországban, Ang-

liában, Algírban, Spanyolországban, Portugáliában, Oroszországban, Svájcban és Olaszországban járt.

Jellemző volt rá a mély hivatástudat, és szakmája szeretete, intézete iránti elkötelezettsége. Abban az időben sem bővelkedett az egyetem anyagiakban, a bonctani intézet kiadásaira akkoriban évente központilag csak 30 forintot utalványoztak, ezért

hogy az oktatásban hiány ne legyen, a többi költséget – ami évente több száz forintra rúgott –, Császár Márton a saját pénzből fedezte.

1848. május 1-jén Eötvös József báró, vallás- és közoktatási miniszter tanácsossá és az egyetem alelnökévé (dékán) nevezte ki.

A szabadságharcot követően a megtorlás idején, az igazoló eljárás során az I. osztályzatba sorolták (ez volt az enyhébb, a III. osztályzat volt az „erősen terhelt”). 1850-ben egy leiratban szerepel, hogy Császár „a magyar lakosság bizalmát élvezve s emellett felvilágosításával és tanácsával az egyetem ügyének szolgálatokat tud tenni” – ha ti. Bécsbe küldik egy delegációval. Ennek megfelelően 1850. március 6–19. között Bécsben tárgyalt Thun oktatásügyi miniszterrel az egyetem reformjáról.

1855-ben a helytartósági közegészségi bizottság állandó tagja lett, különösen az egyetemi ügyek körül és ebben a tisztségben fejtett ki nagyon hasznos tevékenységet.

Betegeskedése miatt már 1856-ban kérte nyugdíjazását. Majd 1858 áprilisában hosszabb szabadságot kért és novemberben nyugdíjazásért folyamodott. Betegsége idején Arányi Lajos kórbonctan tanárt bízták meg helyettesítésével. 1859. március 27-én – mint egyetemi tanár – nyugalomba vonult és cs. és kir. tanácsosi címet kapott. 1860. szeptember 14-én, Pesten „végelgyengülésben” hunyt el. Lenhossék József az anatómia tanára (utóda) tartott fölötte emlékebeszédet a pesti egyetemen, 1864. november 2-án. Jelentős az az adomány, amit Csausz Márton az utókorra hagyott. Közel 100 000 forintos vagyónából 35 000 forintot hagyott közcélokra, többek között 1000 forintot a Magyar Tudományos Akadémiára. 12 000 forintos alapítványt tett, amely szegény sorsú magyar orvostanhallgatók felségítésére szolgált, származási és valláskülönbség nélkül. Kikötötte, hogy ennek 5 %-os kamataiból évente 4 orvostanhallgató és 2 sebészhallgató részesüljön támogatásban. Példaként említhetjük Genersich

Antal kolozsvári, majd budapesti kórboncnok professzort is, aki számára nagy anyagi segítséget jelentett, hogy medikus korában elnyerte a *Csausz Márton-ösztöndíjat*.

Csausz Márton könyvtárát az orvoskari tanártestületnek adományozta. Amikor az orvosi könyvkiadó társulat és tankönyvírás eszméje vetődött fel, 200 forint alapító összeget tett letétbe erre a célra.

Arcképét (litográfia) Barabás Miklós 1860-ban rajzolta meg. Bécsben Reiffenstein és Rösch kőre nyomtatták és tanítványai Pesten kiadták. Magyar-Kossa képgyűjteménye (Semmelweis Orvostudományi Egyetem, Központi Könyvtár, Levéltár) ezenkívül egy fényképét és egy festmény-repróját is őrzi.

IRODALOM: Dr. Honti József: Csausz Márton születésének bicentennáriuma (1797–1860) Budapest Orvosi Hetilap (1997) 30. 1913-1914.

Czirják Árpád nyugalmazott pápai prelátus írásával is Csausz Mártonra emlékezünk.

Tallózás az Erdélyi Magyar Breviáriumból...

Czirják Árpád

A kínai császár orvosa addig maradhatott életben, amíg uralkodója egészségnek örvendett

A templomok bejáratánál ácsorognak a koldusok, bénák, sánták, rokantak, gyengeelméjűek. Közülük némelyik talán isteni segítséget is remél, de mindenik várja a templomba járó hívő könyörülő jóságát. Ezek a szerencsétlenek úgy tudják, és néha

tapasztalják, hogy a keresztények jó emberek.

A múltban a társadalom elesettei még s inkább a templomban látták az egyetlen menhelyet. Így jöttek létre a templom körül a kórházak, szegényházak, árvaházak, amelyeket a középkorban Isten szállói-

nak neveztek. Azóta a polgári társadalom vette át a középkor nemes hagyományát és megpróbál a bajbajutottakon segíteni. Mifelénk ez a szociális tevékenység alig működik, ami részben érthető is, hisz nemcsak a templom bejáratánál és az utcáskorokon kéregetők koldusok, hanem az ország nagy része.

Amikor megrongálódik vagy veszélybe kerül egészségünk, mi is éppen úgy állunk az orvosi rendelő vagy kórház bejáratánál, mint a koldus a templomkapuban, azzal a különbséggel, hogy a földi javak helyett egészségünket szeretnénk visszaszerezni.

A beteg a kórházban személytelenné válik, páciens lesz belőle. Tájékozatlan saját állapotát illetően és várja a fejleményeket. Nem ismeri az analízisek eredményeit. A rossz eredményeket rendszerint a hozzátartozókkal közlik, és a megállapított diagnózis is többnyire a másik orvos számára írt szakzsargon. A hajdani orvos–beteg közötti párbeszédet manapság gyakran egy udvarias kitérő megjegyzés helyettesíti: Tessék nyugodt lenni, mi tudjuk, mi válik javára. A beteg az orvos előtt nem beszélheti ki magát már azért sem, mert sok esetben nem ismeri az orvos nyelvét. Inkább hallgat, mintsem esetlenül keresse a szavakat egy számára alig ismert nyelven.

A beteg szeretteitől is elszakad. Nem látogathatják igény szerint. A hozzátartozók akkor vannak távol, amikor jelenlétükre legnagyobb szükség lenne.

A kórházi magány mégis – minden keserősége ellenére – gyakran javunkra szolgál: szembesít önmagunkkal. Sartre szerint önmagunkat kell megtalálnunk, a másik ember a pokol. József Attilától viszont azt a figyelmeztetést kaptuk: „Csak másban moshatod meg arcodat.”

Ezekből a paradox felismerésekből következik az ember kettőssége: egyszerre magányos és közösségi lény, rejtőzködő, ugyanakkor önmagát kinyilatkoztató teremtmény.

Banhoeffer egyik írásában arról beszél, hogy csak a közösség tagja lehet egyedül, és csak aki egyedül van, élheti meg a közösséghez való tartozás adottságát. A kettő összetartozik. „Aki nem tud egyedül lenni, őrizkedjék a közösségtől, és aki nem tartozik a közösséghez, őrizkedjék az egyedüllétől.” Más szóval: magány nélkül az egyén tucatebbé válik, a tömeg úgy felszívja, mint itatós a tintát, közösség nélkül viszont nincs magány, csak elszigeteltség, ami a lélek eltorzulásához, pusztulásához vezet. Meggondolkoztató, hogy sok barátság, házasság vajon nem éppen azért bomlik e fel, mert a felek nem számolnak a természetből fakadó, csak ideig-óráig elhanyagolható kettősséggel?

A magány nemcsak a betegágyon, hanem életünk folyamán számtalanszor lelkünkre nehezedő sűrű köd, mely elzárja előlünk a kilátást és kényszerít, hogy befelé, önmagunkba nézzünk. A magány segít, hogy önmagunkat merjük felvállalni, legyünk azzá, akik valójában vagyunk. Ráébredt az élet rövidségére és halandó mivoltunkra. Nagykorúvá, éretté tesz, hogy felmérjük küldetésünket és helyesen tudjunk dönteni.

Életünk sok rövidebb-hosszabb magánya a halálban teljesedik be, a halál a végső nagy magány, mindenki egyedül hal meg. Az élet folyamán kellene megbarátkozni a magánnyal és akkor nem jönnénk zavarba, mint a kínai császár és sokan mások a betegágyon. Akkor az életalkony sem sötét felhő, hanem a megtört fény színjátéka lenne.

Gurzó K. Enikő

Karátsonyiak a Bánságban

A nagy alvók (3. rész)

Ebben a történetben szerepel, hogy az 1652-ben született Kristóf Gáspár Kristóf nevű fia a Szolnok-Doboka vármegyéhez tartozó mikolai birtokra akarta per útján rátenni a kezét. A vizsgált sorokat citálva Kristóf első fia, Deodát (Bogdán) közel 103 ezer forintért vette meg 1781-ben a kincstártól Beodrát, amelyre királyi adományt is nyert, a Karátsonyfalvi előnevet pedig a Beodraival cserélte fel. Az író értelmezésében: „Adeodatus fiától, Kristóftól származik a ma is virágzó nemesi ág, míg a grófi ágnak Lázár volt az őse”. Arról az 1759-ben született Lázárról van itt szó, aki Torontál vármegyében alispánként is tevékenykedett, majd országgyűlési követként bizonyított, és hozzávetőleg 300 ezer forintot fordított jótékony célra. Érdemei elismerésül I. Ferenc császár grófi ranggal kívánta megjutalmazni, ám ő inkább donációba kérte a nagy- és kiszámi uradalmakat, amelyeket meg is kapott. Birtokát 1805-ben tovább gyarapította, hisz Draskovits Ferenc gróftól megvette Bánlakot, Dolácot, Offszenicát, Szókát és Partost, majd társadalmi pozícióját, elismertségét erősítette meg azzal, hogy leányát gróf Keglevich Sámuelhez adta férjhez, az 1793-ban született Lajos fiát pedig Starhemberg Mária Lujza birodalmi grófnővel eskette össze. Ennek a házasságnak a gyümölcse Guidó (1817–1885), aki 1842-ben Temes vármegye főszolgabírája lett, 1848-ban pedig honvédmagy, a pesti nemzetőrök parancsnoka. Ezért kellett elmenekülnie, s emiatt kobozták el földjeit.

A nagy alvó

Guidót, mint kultúrmeccénást érte a legtöbb bók, sőt némelyek őt tartják a 19. század egyik legnagyobb művészetpártolójának. Vörösvár egykori földesura alig múlt negyven éves, amikor jótékonykodását és hazafias áldozatvállalását azzal viszonozták, hogy ausztriai birodalmi grófságra emelték. Miután kegyelemben részesült, 1867-ben a csákovai kerület országgyűlési követének választották, míg 1874-ben a magyar grófi címet is megadták neki. Volt császári és királyi kamarás, belső titkos tanácsos, főrendiházi tag, a vaskorona-rend nagykeresztese, népszerűségét azonban nem tekintélyes vagyona és politikai szerepvállalása alapozta meg: nevét alapítványai tették országosan ismertté. Felajánlásai közül kiemelendő a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának 1858-ban adományozott 2 ezer forint, valamint a Magyar Tudományos Akadémiát Rudolf trónörökös születése alkalmából megtámogató alapítvány. Az MTA-nak juttatott 40 ezer forintból tízezret Guidó azonnal elkülönített, és úgy rendelkezett, hogy az összeg kamatai a legjobb színdarab szerzőjét illessék meg. A nyereményért – amely évente kétszáz arany volt – felváltva drámák és vígjátékok versenghettek. A honoráriumot a legjobbnak talált mű csak akkor kaphatta meg, „ha drámai, színi és nyelvi tekintetben is kitüntetésre méltónak találta a zsűri.” Nívós munkák híján a pénzt a soron következő díjhoz csatol-

ták. Azokban az esetekben, amikor a télt másodízben sem érdemelte ki senki, a négyszáz aranyat az akadémia rendelkezésére bocsátották.

Meccénási tevékenységének köszönhetően a magyar irodalom számos jeles alkotása született meg. Arany Jánosnak is a Karátsonyi-jutalmat ajánlotta fel az MTA azért, hogy lefordítsa Arisztophanész komédiáit. A remekművek tehát közvetlenül Guidónak tulajdoníthatóan jelentek meg 1880-ban.

A gróf egyébként tagja volt a Színészeti Tanoda létrehozásáért buzgólkodó választmánynak, amelynek munkájából Eötvös József is kivette a részét.

Százezer forint letétbe helyezésével Guidó egy szociális típusú, jótékonyági alapítványt is bejegyeztetett, 1881-ben pedig 20 ezer forinttal az erénydíjat hozta létre, amellyel franciaországi mintára vagyontalan, de jó erkölcsű leányok kiházasítását célozta meg.

Művészszeretete kapcsán kiemelendő, hogy az 1850-es évek második felében a budai Krisztinavárosban épített, romantikus külsejű reprezentatív palotájában értékes magánképtárat hozott létre, főként barokk festők műveiből. Az ingatlanban, amelyről akkoriban egyesek azt állították, Budapest legpompásabb épülete, színháztermet is kialakított, ebben a kor jeles színészeinek biztosított fellépési lehetőséget. E fővárosi házat 1938-ban bontották le, hogy Hitler jóindulatát megnyerendő, birodalmi német iskolát emeljenek a helyére. A tanoda persze sosem épült meg.

A lajstromba vett jótettek mellett Guidó a katolikus egyházat is bőkezűen támogatta, többek között Szegeden ő emeltette a Jézus Szíve plébánia-templomot.

A nagyúr 1885 szeptemberében hunyt el Buziásfürdőn. Halálakor Mikszáth Kálmán is megemlékezett róla: nekrológiájában egy, szóbeszédektől ugyan nem mentes, de rendkívül plasztikus, könnyed jellemábrázolást hagyatékzott az utókorra. A regényíró óriás alábbiakban közölt „derűs halotti beszéde”, remélem, üdítően hat majd az olvasókra.

Gróf Karátsonyi Guidó

Ne rántsák mosolyra a szájukat olvasóim – nem jön most ez a név, mint a legtöbbször, valami derült, mulatságos ötlet vagy eseményrel kapcsolatban – sőt ellenkezőleg, nagyon is szomorúval: Buziásról azt jelentik, hogy a gróf ott ma délelőtt meghalt.

Ha közéletünknek nem is egyik legnagyobb férfia hanyatlott vele sírba, hanem mindenesetre egy jó, derék ember halt meg benne, aki nagy vagyonnal lévén megáldva, abból sokat juttatott a szegényeknek és a közcélokra is.

Daliás magatartású, izmos, Herkules termetű férfiú volt, ki egész életében mindenkinek kellemes volt, rosszat soha nem tett, de jót nagyon gyakran. Feltűnő alakja s bizonyos eredetiség, mely lényét jellemző, nagyszabású adományai (ezek közt a legnagyobb a trónörökös születése alkalmával az Akadémiára

adott százezer forint) tették őt ismertessé a nyilvánosság előtt.

Már előbb is harmincezer forintot ajándékozott volt az Akadémiára, mely nevét népszerűvé tette. Az utóbbi adomány azonban, melyet a császári kormány rendelkezésére bocsátott, s az juttatta az Akadémiának, az akkori idők szelleméhez képest nem találkozott tetszéssel, sőt inkább ellenkezőleg. S azért csinálták rá akkoriban azt a sikerült élcet: „Karátsonyi Guidó jó üzletet csinált. Harmincezer forinton vette a népszerűségét és százezren adott túl rajta.”

Pedig ez a százezer forint jó kamatokat hajtott azóta a nemzetnek: ez képezi az Akadémiánál a Karátsonyi-díj alapítóját.

Az irodalmat és a művészeteket különben is szerette, palotája éppúgy, mint a Liphay báróé, valóságos tárháza volt a képeknek és műtárgyaknak. A művészeket gyakran segítette tanulmányaik folytatásában. Nem volt az a jótékony cél, amelyhez hozzá ne járult volna kisebb-nagyobb adománnyal. Kivált jótékonyágáért emelte őfelsége a gazdag urat, ki apjától, Karátsonyi Lipót (sz. m.: Lázár) torontáli alispántól öröklött roppant vagyonát még neje, Marczibányi Mária vagyonával is gyarapította, 1858-ban grófi rangra.

De természetesen csak osztrák gróf lehetett akkor, s így ő is azok közé tartozik, akik kétszerre lettek meg mágnásokká; a király nemrég a magyar korona országaira is kiterjesztette grófságát, úgyhogy most már ő is tagja lett volna a főrendiháznak.

A katolikus egyház szintén egyik buzgó és támogató hívét vesztette benne, ki sokat tett, kivált a katolikus iskola-

ügyért, de templomokat és plébániákat is épített birtokain.

Sőt nemcsak itthon találhatni meg jótékonyágának nyomait, hanem messze Jeruzsálemben, hol egy katolikus imaházat alapított, s nagy adománnyal gazdagítá az ottani kórház tókéjét, midőn arra utazott.

Kitüntetések hozott haza ezért. IX. Pius pápa a Krisztusrenddel, a jeruzsálemi patriarcha pedig a Szent Sír-renddel nyilvánította elismerését a bőkezű főúr iránt.

Az alkotmányos éra óta gyakran látjuk őt részt venni a politikai mozgalmakban: nagy számat itt nem tett soha, de éppen szerénysége s visszahúzódása a szerepvivéstől tették őt szeretetreméltóvá. Mert a nagyúri képviselők a legtöbbször igen alkalmatlanok pártjuknak, midőn vagyoni állásuk és nem képzettségük arányában kívánnak osztozni a szerepekben, melyek a mai világban lassan-lassan munkával kezdenek már járni. Mint képviselő a szentgyörgyi választókerületet vizsgálta a szabadelvű párt soraiban, buzgón járt az ülésekre, s a delegációban legújabbban a tengerésze-ti bizottság elnöke volt.

A kedélyesség rózsaszín zománcát a „solymári leányerénydíj” vonta az öreg grófra a közönség szemében.

Egy tetemes összeget tett le a gróf, – mint azt olvasóink tudják –, melynek kamataiból minden évben megtartatik a solymári rózsauddat: s azon kiosztatnak a legerényesebb sváb lányok közt a tekintélyes összegű erénydíjak.

De bármily operettszerű legyen is a gróf ezen alapítványa, annak is megvolt a maga szép indoka: egy régen elenyészett népszokást föleleveníteni.

Karátsonyi köztiszteletben élte le napjait; bár sokat humorizálták az élclapok,

soha komoly támadás nem érte. Mert sok mulatságos volt benne, de semmi gáncsolnivaló. A korona is újra, meg újra kitüntette: 1881-ben őfelsége valóságos belső titkos tanácsosnak nevezte ki.

A legutolsó évben visszavonult a politikától, fiának, a tehetséges gróf Karátsonyi Aladárnak engedve át a tért, s azontúl már hanyatló egészsége folytán is ritkán volt látható, csak a színház maradt meg állandó szenvedélyének.

Ott üldögélt esténként páholyában (mind a két színházban páholyt bérelt), egy darabig nézte az előadást, s aztán szép csendesen alákonyult a feje, elaludt.

Egész arca az álmoságot fejezte ki, szempillái örökké be voltak hunyva félig, s fejével, melyet gyéren lengett körül hosszúra hagyott haja, mihelyt leült, rögtön bóbiskolt.

Az volt a rendes neve: a „nagy alvó”.

Most már aztán kialudhatja magát unos-untig.

Pedig még nem volt nagyon öreg. Most töltötte be a 68-ik esztendőt.

Méltó, hogy sokáig kegyeletesen emlékezzünk meg róla mindnyájan, nemcsak a hozzátartozói.

Rózsa apó

És hogy Mikszáth búcsúztatójának fel-emelő derűjére ne hozzam rá a borút, visszatérek az 1881-ben alapított magyar erénydíjhoz, amely roppant gyorsan tette közkedvelté Guidót Vörösvárott. Az istenfélő rózsaleányok esküvője ugyanis nagy esemény volt, a kivételes alkalomra összesereglett világi és egyházi előkelőségek társaságában a gróf is mindig megjelent.

A mesébe illő hagyomány állítólag egy csalódott francia édesapa kétségbeesett felajánlásához fűződik. A Párizs melletti

Enghien kastélyának ura, La Coussaye márki az erény útjáról letért leánya hozományát ajánlotta fel 1860-ban az erkölcsös szüzek megjutalmazására. A tekintélyes összeg kamataiból évenként férjhez mehetett egy tisztességes hajadon.

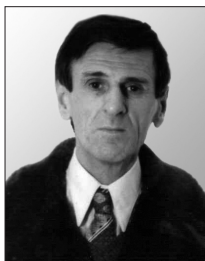
Karátsonyi gróf Rudolf trónörökös és Stefánia főhercegnő házasságkötésének évfordulóján magyarosította birtokain e szokást. Kezdetben 600, később 1200 korona erénydíjat kaptak a solymári, pilisvörösvári és pilisszentiváni rózsaleányok: ennyi pénzből akkoriban házat építhettek, megalapozhatták jövőjüket az ifjak. A jutalomra méltó hajadon nevét a község előjárója terjesztette fel az uraság elé, ám előfordult, hogy sorolással döntötték el, kit illeszen meg a díj. Fogarasy Attila szerint az idők folyamán harminchárom rózsaszál kelt imígyen el. Az első esküvőt Solymáron tartották 1882-ben, az utolsó frigy 1914 májusában kötött Pilisszentivánon.

Az arany szívű mágnás 1851-ben nősült meg: puchói és csókai Marczibányi Mária csillagkeresztes és palotahölgyet vette feleségül. A házaspárnak hat leánya (Adrienne, Melánia, Guidobaldina, Irma, Ilma és Ilona) és három fia (Aladár, aki 1883-ban Nagyváradon kelt egybe Elek Margittal, Jenő és Kamillo) született.

Halála után Jenő lépett a nyomdokai-ba, s vállalta magára a grófi feladatokat, így rózsaleányok későbbi esküvőjén ő ült a főhelyen. Ám hiába, mert a „nagy alvó” távoztával véget ért a Karátsonyiak fénykora. A következő három emberöltő alatt személyeskedésből fakadó gyarlóságok, történelmi igazságtalanságok és tragédiák következményeként a család mindenét elveszítette: vagyonát, társadalmi pozícióját, megbecsülését.

Folytatjuk

Szomorújelentés

Szomorú szívvel, de a feltámadás hitével tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy

baracházi Dr. Capdebo Gergely

(Csupi), életének 70. évében hosszú szenvedés után 2010. május 9-én elhunyt.

Engesztelő szentmise keretében búcsúztunk tőle Budapesten 2010. június 18-án 15,30 órakor a Rákóczi úti Szent Rókus Kápolnában (1085 Budapest Gyulai Pál u. 2.).

Másnap, 2010. június 19-én a balatonalmádi-vörösberényi katolikus templomban 10,30 órakor kezdődő gyászmisét követően helyeztük hamvait örök nyugalomra a vörösberényi temetőben.

Gyászolják: fia Zoltán, sógornője Magdolna, unokaöccse Ákos és családja, a baracházi Capdebo család további tagjai, a Békés, a Kiss, a Devich és Moldován családok, barátai, ügyvédtársai, munkatársai és lakótársai.

És gyászolja az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület is a magyarörmény közösség tagját, aki a korábbi ciklusban az egyesület képviselőjelöltje is volt.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(8. rész)

33. Dávid László dr. Kézdivásárhelyen született 1907. augusztus 17-én. A gimnáziumot Kézdivásárhelyen, teológiai tanulmányait Rómában (1925–1932) a CGH (Collegium Germanicum et Hungaricum) növendékeként a PUG-on (Pontificia Universitas Gregoriana Roma. Dr. phil. és theol. Pappá szentelve Rómában, 1931. október 25-én. Szol-

gálati helyei: 1932: Besztercén, 1933: brassóban, 1934: Kolozsváron káplán, 1935: Kolozsváron hittanár, prefektus a Báthory-Apor Szemináriumban.

(A kolozsvári Báthory-Apor Szeminárium, más néven Szent József Fiúnevelde barokk műemlék épület az Egyetem (ma Universităţii) utcában. Hajdani lakói – minden sértő szándék

nélkül – Szent Jóska néven emlegetik. Az épület homlokzatán egy fülkében Szent József szobra található. A bejárati folyosó bal oldalán Bulbuk Emánuel örmény kereskedő (1821–1897) emléktáblája látható, aki alapítványt tett a fiúnevelésre.

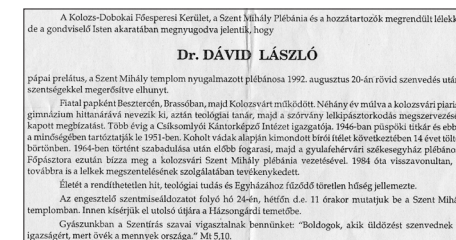
Teológiai tanár (1940). Csíksomlyón (1945) a tanítóképző igazgatója. 1946: Gyulafehérváron püspöki titkár. 1951–1964 között börtönbe zárják. 1966: Fogarason plébános, majd 1973-ban Gyulafehérvárra helyezik, ott plébános és főesperes, majd nagyprépost. 1977-től Kolozsvár – Szt. Mihály templomban plébános és kolozs-dobokai főesperes. Kolozsváron is hunyt el 1992. augusztus 20-án.

A Magyar Katolikus Lexikonból többet is megtudhatunk róla:

Dávid László (Kézdivásárhely, Háromszék vm., 1907. aug. 17.–1992): nagyprépost. –1913–25: Kézdivásárhelyen elemi iskolai, ill. gimnáziumi tanuló, 1925: Rómában a CGH növendéke, a Gregoriána egyetemen 1932: teológiai dr., közben 1931. X. 25.: pappá szentelték. – 1932: Besztercén, 1933: Brassóban, 1934: Kolozsvárt kp., 1935: uo. hittanár, 1936: főisk. lelkész. 1940: Kolozsvárt, ill. Gyulafehérvárt teológiai tanár. 1941–44: az egyházmegye szövegnyomozási irányítója, 1945: a csíksomlyói tanítóképző megbízott ig-ja, 1946. IX. 20.: Gyulafehérvárt püspöki titkár. – 1951. VII. 26.: ppi titkárként tartóztatták; 1952. X. 22.: 19 évre ítélték; Déván, 1952. III-tól Bukarestben, IV-től Zsilaván; XI-től Felsőbányán, 1954. IX.: Nagyváradon; 1956. XII-től Nagyenyeden; 1958: Pitestiben, 1960: Désen, 1962–64: Szamosújvárott raboskodott; 1964. VII. 30.: amnesztiával szabadult. – 1966: fogarasi, 1973: gyulafe-

hérvári plnos, knk., nagyprép. 1977–84: a kolozsvári Szt. Mihály-tp. plébánosa. – 1934: Brassóban a Kolping egyesület igazgatója, a Kat. Nőszöv. egyházi tanácsadója. – Az Erdélyi Tudósító, Erdélyi Iskola, Vasárnap, Hitel, Jóbarát állandó cikkírója, az utóbbiban 1935: a Mária Kongregáció rovatot szerkeszti 1936 k. Az Apostol, Szatmárnémetiben 1936. I–XII.: a Szív c. hetilap társszerkesztője.

Gyászjelentését is közreadjuk.

34. Diarian Armenag Ferenc, örmény szertartású. Medgidián született, Konstanca (Constanta) megyében, 1913. április 1-én. A gimnáziumot Konstantinápolyban és Rómában (az Örmény Kollégium növendékeként), teológiai tanulmányait Rómában, a Pontificia Universitas Gregorianán végezte. Filozófiai és teológiai licenciátust szerez. Pappá szentelve 1935. Szolgált 1935: Szamosújváron, 1937: Bukarestben káplán. 1940-ben Konstancán, majd 1947: Bukarestben a francia templom lelképásztor.

1957–1964 között börtönben volt. 1965–1990: Erzsébetvároson lelképásztor. Erzsébetvároson érte a halál, 1990. március 27-én meggyilkolták. Ott is temették el. A római Örmény kollégium vértanú növendékei sorába iktatta.

Folytatjuk

Ötezer éves cipő egy örmény barlangból

Öt és félezer éves az a cipő, amelyet egy örményországi barlangban talált még 2008-ban egy egyetemista.

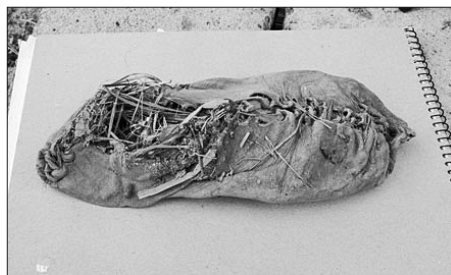
Korábban

Az amerikai és brit tudósok azóta fáradoztak a lábbeli korának minél pontosabb megállapításán kaliforniai és oxfordi laboratóriumokban. Munkájuk eredményét a múlt héten jelentették be a PLoS ONE nyílt internetes tudományos portálon.

A cipő bőrből készült és tökéletesen megőrződött. A lábbeli 400 évvel öregebb még a Stonehenge-nél is, korát 5637 és 5387 esztendő közöttinek mutatta ki a radiokarbonos korelemzés. A cipődozent egyetlen darab marhabőrrel csinálták gazdája lábának alakjára formálva, fűzője is van, azt is megkímélte az idő.

A lábbeli 24 és fél centi hosszú, szélessége 7,6 és 10 centi közötti, ez 37-es méretnek felel meg. Jobbos. Azt nem tudni, hogy női vagy férfi. A méret mai szemmel női viselőre utal, de akkoriban a férfilábak is kisebbek voltak. Bár viseltes, de nem elnyűtt. Utóbbi azért lényeges, mert a barlangon belül egy veremben bukkant rá az örmény egyetemista lány, és felmerült a kutatókban, hogy esetleg szemetesgödörbe került a lábbeli. Csak hogy a verem a barlangon belül volt, a cipő pedig használható állapotban, így kizárt, hogy kidobta volna gazdája.

További érdekesség, hogy a cipőt belül fűvel tömték ki, aminek oka vagy célja talányos. Lehet, hogy bélésként szolgált, esetleg hőszigetelésként is a láb melegen tartására, de az is megeshet, hogy a cipő alakjának megőrzését szolgálta, amikor tartósan nem használták a lábbelit. A

cipőös hátulján kétszer négy fűzőlyuk van, elején 15 pár. Talpát nem erősítették meg, ott is csak egyrétegű a puha tehénbőr. Hogy sziklás, köves terepen megnyire lehetett így tartós, nem tudni, de feltehetően nem életre szólóan.

A cipőlelőhely az örmény-török-iráni határ közelében van. A barlang állandó száraz hűvöse kedvez a történészeknek, mivel remekül megőrzött használati tárgyakat. Emellett juhok is segítettek a konzerválásban: ürülékükkel vastagon beborították a talajt, illetve a tárgyakat. A cipőn kívül a barlangban agyagedényeket is találtak, azokban pedig búzát, árpat sárgabarackot és más, ehető termékeket.

A cipő egyébként a barlangban a juhtrágyának köszönhetően puha maradt évezredek át, ám amióta levegő éri, elkezdett keményedni – mondta az AP amerikai hírügynökségnek Ron Pinhasi, az írországi Cork egyetem régésze, a nemzetközi tudóscsapat vezetője.

A világ legősibb ismert lábbelije egyébként egy szandál, mely 8 ezer éves lehet. Azt is barlangban találták, de Észak-Amerikában, a mai Missouri állam területén. Anyaga nem bőr, hanem inkább növényi rost.

(2010. június 14. 08:12 MTI)

„Megyei” tankönyv, mesekönyv gyűjtés kezdődik!

Felhívást kaptunk Nagy Árpádtól (ekoszizsak@gmail.com) az alábbi jótekonysági akcióra!

„Megyei” tankönyv, mesekönyv gyűjtés kezdődik!

Légy szíves, küldd el minél több olyan embernek, aki tudna, szeretne segíteni.

Tanév vége közeledik.

Akinek általános vagy középiskolába jár gyermeke, az elvégzett évfolyam könyveiből az irodalom, nyelvtan, angol nyelv tankönyveket, és ha van, mesekönyveket szeretnénk összegyűjteni.

A könyveket olyan megyék gyermekei kapnák, akik a legjobban rászorulnak. Tehát idén, Pozsony, Nyitra, Trencsén stb.

Ha annyi könyv gyűlne össze, további „megyékbe” is viszünk. Ezen kívül megkérjük, hogy aki leadja, írja bele (saját vagy szülei) email címét (a nevén kívül).

Aki megkapja, azt szintén megkérjük, hogy küldjön a könyvbe beirt email címre egy köszönőlevelet! Ezzel elősegítjük, hogy a Kárpát-medencei gyerekek elkezdjenek egymással levelezni.

Köszönettel: *Vida Erik*

Örmény-magyar gyermekrovat (41. rész)

Kedves örmény származású magyar gyerekek!

2010-ben is folytatjuk ezeket a szép kis történeteket, amikből ti, de szüleitek és nagyszüleitek is megismerhetik örmény őseink történetét. Ha a minden történet végén található kérdésekre helyesen válaszoltok és elkülditek címünkre, ajándékot nyerhettek. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán: dr. Pus-kás Attila, str. Busuioacului 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Románia
LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” ÖRMÉNY GYERMEKROVAT NYERTESE 2010-BEN!

IV. Hagop katolikosz (Kr. u. 1678)

Hosszú ideig az örményeknek nem volt sem országuk, sem királyuk. Néha sikerült lerázni a rabláncot és kivívni a szabadságot. A Karabah-övezetben éltek örmény csoportok, akik félig-meddig önállóságnak örvendtek a perzsák uralkodása alatt. Megunva azonban ezt a terhet, 1678-ban Ecsmiadzinba gyűltek össze IV. Hagop katolikosz körül, hogy előkészítsék Örményország felszabadítását. Azt tervezték, hogy egy okos ember, akit Ori Israelnek hívtak, menjen el Európába, mesélje el az örmény nép szomorú helyzetét a keresztény királyoknak, és kérje a segítségüket a pogányok ellen.

Ori Israel el is indult Franciaországba, Németországba, és eljutott Nagy Péter orosz cár udvarába is. A hatalmas cár eljött a Kur folyóig, ahol megszegyenítve a törököket aláírt egy szerződést velük, átadva nekik a folyótól délre fekvő területeket, és megtartotta magának a déli részeket.

IV. Hagop katolikosz idős kora ellenére maga indult segítségért Európa keresztény királyaihoz, azonban útközben, Konstantinápolyban meghalt.

1. Melyik az egyetlen nép, aki segítette az örményeket a perzsák elleni harcban?

2. Mi a szerepe Hagop pátriárkának?

Felhívás az örmény közösséghez tartozók részére!

Május 31-ig minden magyar állampolgár értesítést kapott az állandó lakhelye szerinti helyi választási irodától, amelyben értesítették, hogy az őszi önkormányzati választásokkal egy időben kisebbségi választásokra is sor fog kerülni.

Az értesítéssel együtt kiküldött űrlap felhasználásával lehet bejelenteni igényünket a kerületi jegyzőhöz, hogy felvegyenek az örmény kisebbségi választói jegyzékbe. Ennek határideje július 15. napja. Csak az tud ősszel választani örmény kisebbségi képviselőjelöltünkre, aki regisztráltatta magát és csak azt lehet megválasztani, aki szintén regisztráltatta magát állandó lakhelyén.

Kérjük, segítse, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviselő jelöltjeiből alakulhassanak meg minél nagyobb számban örmény önkormányzatok!

Ne feledje, hogy egyesületünk és képviselői 4 cikluson keresztül már bizonyították, hogy az örmény kultúra és történelem megismertetése, a gyökerek ápolása a céljuk, ennek érdekében használták fel és fogják felhasználni a jövőben is a köz javára a mindannyiunk pénzéből juttatott állami és önkormányzati támogatást.

Kérjük, regisztráltassa magát!

Elérhetőségünk: 1015 Budapest Donáti u. 7/a., telefon: 1-201-1011, fax: 1-201-2401, postacím: 1251 Bp. Pf. 70., email: magyar.ormeny@t-online.hu. Honlapunk: www.magyarormeny.hu

dr. Issekutz Sarolta elnök

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16–18 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

és a Ferencvárosi Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.